Journal of Language Studies. Vol.VI, No. 3, 2023, Pages (223-349)

ISSN: 2663-9033 (Online) | ISSN: 2616-6224 (Print)

Journal of Language Studies

Contents available at: http://www.iasj.net/iasj/journal/356/about

Types of nostalgia and its causes

Saman Jalal Aziz *

Sulamania University

saman.aziz@univsul.edu.iq

&

Azaldin Sabir Mohammed

Kirkuk University

azadinsabir@uokirkuk.edu.iq

Received: 12 / 1 / 2023, **Accepted:** 5 / 2 /2023, **Online Published: 15 / 5 / 2023**

©2023 College of Education for Women, Tikrit University. This is an open Access Article under The Cc by LICENSE http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Abstract

This study aims to investigate the various types of challenges and limitations at semantic levels that translators face in the business and economic translation products of tenders and bids from English into Arabic. To achieve the objectives of the study, a sample of four tenders of business documents was collected from a variety of national and international non-governmental organizations such as the bilingual specialized texts that were published between 2019 and 2020 in Iraq, specifically in Erbil, Kurdistan Region. The study relies on Holmes' map (1988) of descriptive translation studies, developed by Toury (1995). To answer the research questions: how does a translator deal with specialised terminologies and expressions in translating business tenders and bids and what effect and role do

* **Corresponding Author**: Saman Jalal , **Email**: saman.aziz@univsul.edu.iq

Affiliation: Sulamania University - Iraq

semantic changes play in business and economic translation products? The study employs the analytical-descriptive translation methodology in analysing business texts. The analysis of business and economic texts has revealed that inaccurate synonyms at the semantic level, such as using different synonyms and translating semantic collocations, appear more frequently than other issues in translating business texts in the target language. The findings of the study have indicated that business and economic terms may have more than one accurate and faithful translation. Nevertheless, one translation can be appropriate and accurate. The study has concluded that cultural phenomena rarely appear in business and economic tenders and bids in comparison with other areas of economic and business texts, e.g., metaphors and idioms in general business texts.

Key words: Semantic Problems, Equivalence Inaccuracy, Business Translation, Product-Oriented Approach, Business Texts, Descriptive Translation Study.

أسباب تكوين نوستالجيا و أنواعه

أ.م.د. سامان جلال عزيز

جامعة سليمانية/كلية اللغات/ قسم اللغة الكوردية

و

أ.م. عزالدين صابر محمد

جامعة كركوك/ كلية التربية للعلوم الانسانية/ قسم اللغة الكوردية

الـمستـخلـص

النوستالجيا أو الحنين إلى الماضي هي حالة طبيعية تُصيب الكثير من الأشخاص و تشعرهم بالسعادة تجاه ذكريات عاشوها في الماضي، فأغلب الأشخاص الذين يعيشون تحت ضغط وتعب وإرهاق ومشاكل نفسية يشعرون براحة وسعادة عارمة عندما يسرحون في ذكريات قديمة من الماضي تُذكرهم بقصص وحكايات سعيدة مع أهلهم وأصدقائهم وجيرانهم لأنهم في الغالب يفتقدونها في حينها وغير قادرين على إعادتها بكامل تفاصيلها، لذا تُساعدهم النوستالجيا على تغير حالتهم المزاجية والشعور بسعادة عابرة لأنها غالبا ما تكون مؤقتة ويرجعون مرة أخرى لحياتهم الطبيعية. يتكون بحثنا الموسوم (أسباب تكوين نوستالجيا و أنواعه) ، يتكون من مقدمة و الملخص والنتائج والقائمة المصادر والمراجع، والملخص باللغة العربية و الانكليزية ،يتكون الفصل الأول يتكون من المبحثين ، حيث في المبحث الاول تناول البحث اهم المصطلحات والمفاهيم

النظرية وكذلك عدة تعاريف لمفهوم نوستالجيا. أما في المبحث الثاني تطرق البحث الى أنواع نوستالجيا واهم خصائصه. أما القسم الثاني يتضمن أسباب ظهور نوستالجيا وكذلك أهم فوائد نوستالجيا في الادب).

الكلمات الدالة: الحنين، العودة الى الماضي، الحسرة، نوستاليجيا، الغربة.

جۆرەکانی نۆستالیژیا وهۆکارەکانی دروستبوونیان

پ.ی.د. سامان جلال عزیز **پ.ی. عزالدین صابر محمد**

زانکۆی سلیمانی ، کۆلیژی زمان **زانکۆی کەرکوک : کۆلێژی پەروەردە**

پێشەکی : زۆرجار کەسانێک پەنادەبەنەبەر نۆستالیژیا، بۆ ڕزگاربوون لەودۆخە ئازاربەخشەی تێیدا دەژین، لەهەمان کاتدا، نۆستالیژیا یادکردنەوەی ئەوکاتە خۆشانەیە، کە لەڕابردوودا پێیدا تێپەڕیووە، نۆستالیژیا یارمەتی دەرە بۆ بەرەنگاربوونەوەی خەمۆکی و خەم ، لەهەمان کاتدا نۆستالیژیا گەڕانەوەیە بۆ ئەوکاتانەی کەپڕن لە سەرکەوتن و چێژ.
نۆستالیژیا حاڵەتیکی سروشتییە ! کەتووشی زۆربەی مرۆڤەکان دەبێت ، وایان لێدەکات هەست بەچێژ و ئاسودەیی بکەن سەبارەت بە یادەوەرییەکانی ڕابردوو، زۆربەی ئەو کەسانەی ، کە لەژێر فشار و ماندوویی و کێشەی دەروونیدا دەژین، هەست بە ئاسوودەیی و دڵخۆشی دەکەن، کاتێک بەخەیاڵ دەگەڕێنەوە بۆ بیرەوەرییە کۆنەکان ، کەڕووداوو و چیرۆکە خۆشەکانییان بیردەخاتەوە،کە لەگەڵ خێزان و هاوڕێ و دراوسێکانیان بەسەریان بردووە! ئەوکاتانە لەئێستادا گەڕانەوەیان ئەستەمە.
میتۆدی لێکۆڵینەوەکە : لە لێکۆڵینەوەکەدا پەیرەوی ڕێبازی وەصفی - شیکاری کراوە.
پوختەی لێکۆڵینەوەکە : ئەم لیکۆڵینەوەیە، لەدووبەش پێکهاتووە، بەشی یەکەم: جگە لە پێشەکییەک، لە ڕووی تیۆرییەوە،بەسەردووتەوەردا دابەشکراوە،هەرتەوەرێکیش چەندباسێک لە خۆدەگریت،لەتەوەری یەکەمدا، باسمان لە وشە و زاراوە و چە مک و پێناسە ی نوستالژیا کردووە، تە وە ری دووە میش بۆ جۆرو تایبە تمە ندییە کانی نوستالژیا تە رخانکراوە. لە بەشی دووەمیشدا ، هۆکارەکانی دروستبوونی نۆستالیژیامان باسکردووە، لەگەڵ دیاریکردنی سوودەکانی نۆستالیژ یا ، لەکۆ تاییشدا ئەنجامی لێکۆڵینەوەکەمان خستۆتەڕوو.

کلیله وشه:(نۆستالیژیا ،دووری نیشتیمان ، گەرانەوەبۆڕابردوو، خەم وحەسرەتی دوری، غوربەت)

بەشی یەکەم : چەمک و زاراوەی نۆستالیژیاو جۆرەکانی:

پاری یەکەم :چەمک و زاراوەو پێناسەی نۆستالیژیا:

زاراوەی نۆستالیژیا

زاراوەی نۆستالیژیا یان گەڕانەوە بۆ ڕابردوو، یەکێکە لەو زاراوانەی، کە لەپاڵ تایبەتمەندییە دەروونییەکەیدا، وەکو زاراوەیەکی ڕەخنەیی، لەم ساڵانەی دواییدا لای ڕەخنەگرانی ئەدەب دەرکەوتووە، ئەگەرچی ئەم دەرکەوتنە نوێیە،! بەڵام چەمکەکەی لەئەدەبیاتی کۆندا، بوونی هەبووە و لەلایەن شاعیرانەوە بەکار هاتووە، بێگومان ئەمیش کۆمەڵێ هۆکارو پاڵنەری تایبەتی و گشتی هەبووە، لەوانە فاکتەری سیاسی، فاکتەری ئاینی، کۆمەڵایەتی، سۆزداریی......هتد، ئەوشاعیرانەی کە دیاردەیی نۆستالیژیا لە نێو دەقەکانیاندا دەبینرێت، یان بەکاریان هێناوە، توشی خەم و حەسرەت و ئازارو دڵتەنگی و غوربەت بوون.

بۆ ئەوەی زیاتر واتا و مەبەستی زاراوەکە ڕوون بکەینەوە، بە پێویستی دە زانین بگەڕێینەوە لای نەتەوە جۆر بە جۆرەکانی تریش.

زاراوەی نۆستالیژیا " لەبنەڕەتدا(Nostalgia)زاراوەیەکی فەڕەنسیە، کە بنچینەی زاراوەکە لە دوو وشەی یۆنانی وەرگیراوە (nosto-nostos)، کە بە واتای نیشتیمان یان گەڕانەوە بۆ خاک دێت، وشەی دووەم (alogs) ، کە بە واتای رەنج یان ئاوات یان حەسرەت دێت" (عبداللهیان :1394،ل2) کەواتە، بنەڕەتی وشەکە یۆنانیە، بەڵام فەڕەنسییەکان وەکو زاراوەیەکی ئەدەبی لە ڕێگەی وشە یۆنانییەکەوە بەکاریان هێناوە، وەکو وتمان نۆستالیژیا وەك وشە، وشەیەکی لێکدراوە و لەدوو وشەی یۆنانی داڕێژراوە!، کەواتە: زاراوەی نۆستالیژیا بنەچەکەی فەڕەنسییە،" کە لەفەرهەنگی فەرەنسی ئینگلیزیی ، زانکۆی کامبریدج وشەی (Nostalgie)بەکار هاتووە (Cambridge dictionary.2022.Cambridge University Press.Cambridge)."

" واتای زاراوەکە لە واتای وشەکەی نزیکە، کە بەواتاکانی، داخ و حەسرەت بۆ ڕابردوو، حەزکردن بە گەڕانەوە بۆ ماڵەوە، دروست بوونی هەستی غەریبی لەلای مرۆڤ دێت " (عەبدوڵا: 2016: ل 15)، ئەمە ئەوەمان پێ دەڵێت: کە نۆستالیژیا تامەزرۆییەکی بێ سنورە، بۆ دۆخێکی بەسەر چوو، خەم و نامۆیی" حەسرەتی ڕابردوو، دڵ تەنگی بۆ خێزان"(باتنی، 1384:ل10)، نۆستالیژیا لە بابەتە سروشتی و دەرونییەکانی مرۆڤە، کە لە ڕاستییدا پەیوەستە بە جیهانی دەروونناسییەوە، دوایی تێکەڵ بووە و پەیوەست بووە بە ئەدەبیاتە وە و لە لایەن نوسەر و شاعیرانەوەبەکار هێنراوە ،ئنجا واتاکەی بەرەو جیهانی هەست و حەسرەت و خەم و دووری لە نیشتیمان، ماڵ، کۆلان، یادگاریی کۆن چووە،! هەڵبەتە،"لەبەرامبەر زاراوەی nostalgia چەندین واتای تر هەیە، بۆنمونە فەرەنسییە کان، سەبارەت بە نۆستالیژیا، "maladie dupaysکە بەواتای نەخۆشی نیشتیمانیان بەکارهێناوە، ئەڵمانیەکانیش زاراوەی) Heimweh (، کەبەواتای دووری لە ماڵ، خەفەتی ماڵ بەکار دەهێنن، ئیسپانیەکانیش وشەی (elmalde corazon)، کەبەواتای دەردی دڵ، دڵ تەنگی بۆ ڕابردوو، بەکاردەهێنن" (صنعتی،:1382:ل29).

لە ئەدەبیاتی فارسیشدا، بۆ زاراوەی نۆستالیژیا، "واتاکانی غەم و حەسرەت و دووری نیشتیمان و یادەوەریی بەدی دەکرێن " (سوهیل: 2006: ل 564)، واتە: لە ئەدەبیاتی فارسیدا بۆ زاراوە بنەڕەتییەکە، یەك زاراوەی دیارو جێگیر نییە، بەڵکو زاراوەکە وەکو نەخۆشییەکی پەیوەست بە نیشتیمان و ڕەهەندێکی دەرونی، کە لە ئەنجامی دووری نیشتیمان، دووری لە دایک و باوک و ئازیزان، دروست دەبێت.

لە نێو فەرهەنگە عەرەبیەکانیشدا، بەرامبەر زاراوەی نۆستالیژیا، چەند زاراوەیەک بەکارهاتوون لەوانە "(الحنين، الشوق، حنين الى الوطن، حنين الى الماضي، الاشتياق)، وشەی الحنین ، هەموو ئەو ناوانەی کەلێی وەرگیراون، ئیلهامی سۆزدارییان هەیە، کە گوزارشت لە ڕوونی و ئاشکرایی وخۆش گوزەرانی هەست دەکەن، لە هەمان کاتدا لە ناواخندا هەڵگری

ڕەهەندی بەزەیین، لە دەوری گریان و ناخۆشی و دڵ تەنگی دەخولێتەوە، کە لەبەزەییەوە وەرگیراوە ''، (قوراری، 2011:ل11) وشەی حنین لە سۆزو بەزەییەوە سەرچاوەی گرتووە، کاتێک خوای گەورە لە سورەتی مەریەم دا دەفەموێت: '' وَحَنَانًا مِّن لَّدُنَّا وَزَكَاةً ۖ وَكَانَ تَقِيًّا '' (قران کریم: مریم، ایە 13)، واتە: هەر سۆزو بەزەییە دیاریی ئێمەیە بۆ خەڵک.

چەمک وپێناسەی نۆستالیژیا:

نۆستالیژیا چەمکێکی هاوبەشە لە نێوان سایکۆلۆژیاو زۆربەی زانستەکانی تر بەگشتی و ئەدەب بەتایبەتی، لەهەمان کاتدا وەک پێشتر ئاماژەمان پێ دا، کە بنەچەی زاراوەی نۆستالیژیا دەگەڕێتەوە بۆ یۆنانییەکان، کە وشەکە پەیوەستە بە هەست و خۆشەویستی و خەم و حەسرەتەوە، لە ڕاستیدا نۆستالیژیا جۆرە نەخۆشییەکە، کە توشی مرۆڤ دەبێت، وا لە مرۆڤ دەکات حەز بە گەڕانەوە بۆ زێد و نیشتیمانی خۆی و شاد بوونەوە بەدیداری دۆست و ئازیزان بکات، ئەگەر ڕونتر بدوێین سەبارەت بە زاراوەکە ''نۆستالیژیا لە سەرەتادا، پەیوەست بووە بە زانستی پزیشکیی وسەربەزانستی دەروونناسی بووە) '' ، Dominique:1968,p35، (Geahchan، نۆستالیژیا، یان گەڕانەوە بۆ ڕابردوو، یان گەڕانەوە بۆ ئەو ماوەیەی، کە لەگەڵ بیرەوەرییەکانیدا ئاوێتە دەبێت، لەڕاستیدا لە نێو زانستی ئەدەبدا، هەوڵدراوە، کە جەوهەر و هۆیەکانی دروستبوونی نۆستالیژیا ڕونبکرێتەوە، لە ڕیگەی لێکۆڵینەوە جۆربەجۆرەکانەوە، بۆ گەیشتن بەو یادەوەرییانەی، کە لەڕیگەی هەستەکانی مرۆڤەوە، دەگەن بە مێشک و دڵ و دەرون، کە زۆرجار ئەم فلاشباکە ڕوداوی گرنگن، کاریگەریی لە سەر کەسە خۆشەویستەکانمان دروستدەکات، زۆرجار ئەم ڕوداوانە لەو شوێنانە ڕودەدەن، کە یادەوەریی خۆش و ناخۆشمان تێدا هەبووە، ئەگەر تۆزێک بگەڕێینە بۆدواوە بە دیاریکراویش، بۆ سەرەتاکانی بەکارهێنان و چەسپاندنی زاراوەکە، نۆستالیژیا سەرەتا لەڕێی زانستی پزیشکییەوە، هاتووەتە نێو زانستی دەروونناسیەوە، دواتر هاتووەتە نێو بواری ئەدەبیاتەوە. لەسەرەتادا ئەم زاراوەیە، بۆئەو کەسە غەمگین و خەمبارانە بەکاردەهات، کە تاسە و ئارەزووی گەڕانەوەیان بۆ زێد و نیشتمانی خۆیان دەکرد،''بۆیە بەتێپەڕ بوونی کات، شێوەیەکی گشتگیریی وەرگرت، بەمانای خەم و حەسرەت و دووریی و حەزی گەڕانەوە بۆ ڕابردوو بەکارهات '' (جعفری:1378:ل26)، کەواتە: نۆستالیژیا چەمکێکی دەروونناسییە، پەرچە کرداری حاڵەتێکی نەستی و ناخود ئاگاییە، کە لەناخی شاعیر و نوسەراندا سەر هەڵدەدات، ''ئەم هەستە گشتی و سروشتییە کاتێک ئاشکرا دەبێت، کەتاک لە بیری خۆیدا، ئارەزووی گەڕانەوە دەکات بۆ ڕابردوو، بەمەش توشی خەم و دڵ تەنگی دەبێت '' (بلاوی:1398:ل53)، گەڕانەوە بۆ ڕابردوو، تایبەت نییە بە چینێک یان قۆناغێکی دیاریکراو، بەڵکو دەشێت ئەم هەستە لای زۆربەی چینەکانی کۆمەڵگا هەبن، لەهەموو کات و سەردەمێکیش ڕەنگی داوەتەوە، چونکە مرۆڤ بە سروشتی خۆی هەردەم لەبیرکردنەوەیەکی بەردەوامدایە، بەجۆرێک بیرکردنەوەی مرۆڤ بۆ چرکە ساتێکیش ناوەستێت، چەندین بابەت هەن، کە ڕۆژانە، هزر و بیری مرۆڤ داگیردەکەن، بیرکردنەوە لە ئێستا، لە ڕابردوو، لە داهاتوو، ئەمانە هەموو لە خەیاڵدانی مرۆڤدا ئامادەگییان هەیە، هەندێک لە شارەزایانی بواری دەرونزانی ''چەق بەستنی مرۆڤ بە ڕابردوو، زۆربیرکردنەوە لەو شتانە، کەتێپەڕیون و گەڕانەوەیان زۆر ئەستەمە، بەناخۆشی و شتێکی نەرێنی دەزانن''(پەموک: 2008: ل84)، بۆیە پێویستە مرۆڤ سود لە ڕووداوەکانی ڕابردوو وەربگرێت و بیکاتە چرای خۆش بەختی و هەنگاونان بەرەو داهاتوویەکی گەشتر، نەک خەم و حەسرەت خواردن بۆ ڕابردوو و داگیرکردنی خەیاڵی،

لێرەدا دەتوانین بڵێین نۆستالیژیا بریتیە لە ''جۆرێک لە خەم و حەسرەتی ڕابردوو، کە گەڕانەوەی نییە '' (فروغی : 1374:ل84)، ڕەنگبێ دیارترین نمونەی گەڕانەوە، ئەو گەڕانەوەیە

بێت، کاتێک سەیری میتۆلۆژیای یۆنانی دەکەین، کە چیرۆکە بەناو بانگەکەی ”ئەدیسۆس دەدۆزینەوە، ئەوپاشا بەهێز و پاڵەوانە، کە ئاواتی گەڕانەوە بووە بۆ ماڵەوە، دوای جەنگی ترۆادە، ئازاری بە دەست دووری لەماڵەوە چەشتووە، چونکە توانای گەڕانەوەی نەبووە بۆ ماڵەوە“(کلاهضیان:1384،ل11).

لە پێناسەیەکی تری نۆستالیژیادا هاتووە، دەڵێت: نۆستالیژیا ”هەستێکی سروشتی سەرتاسەری یاخود گشتگیرە، غەریزەیەکە لە نێوان چینە جیاوازەکاندا، بەشێوەیەکی گشتی لە نێوان هەموو مرۆڤەکاندا دەبینرێت، یاخود بوونی هەیە “ (شاملو: 1375: ل 11)، نۆستالیژیا خەونی ڕابردوو لە خۆدەگرێت، ئەو خەونەی، کەمرۆڤ لە ڕابردوودا ئەنجامی داوە، ڕابردوویەک، کە گەڕانەوەی مەحالە و ئەستەمە، مرۆڤ کاتێک سەرقاڵی ڕابردوو دەبێت و لە سنوری خۆی دەر دەچێت، خۆی توشی کێشەی تەندروستی و دەرونی دەکات و بەرەو لاوازی دەچێت، لەلایەکی ترەوە، بەشێک لە لێکۆڵەران ئاماژە بەوەدەکەن ،کە پەیوەندییەکی بە هێزلە نێوان بڕوا بەخۆبوون و تەنهاییەوە هەیە، بەجۆرێک ئاماژە بەوەدەکەن، کە ئەوکەسانەی کەمتر بڕوایان بە خۆیانە، زیاتربە دەست تەنهاییەوە دەناڵێنن، کەواتە: دەتوانین بڵێین نۆستالیژیا هێندە بارێکی دەرونی خراپ نییە،ئێمە نۆستالیژیامان بەلاوە پەسەندە، بەڵام بەو شێوە باشە نییە! کە پێمان وابێت، خراپیش نییەو سەلامەتە، ئەگەر بڵێین هەموومان نۆستالیژین، یان زۆربەمان ئاواتەخوازین، بۆنموونە ” ڕابردوو هەموومان پێیدا تێپەڕیوین و هەمیشە بەو هەستەدا تێپەڕبین کە لە هەستی خەم و شادی دەچێت “ (مختاری: 1372: ل 48)،گەر زیاتر ڕازیبین بە واقیعی ئێستایی خۆمان، ئەوە هەستی نۆستالیژیا کەم دەبێت!، بەڵام لەناوناچێ ،! نۆستالیژیا ئۆرگانێکی ترە لە جەستەماندا کە خۆشی و کەشێکی ئارامبمان بۆ دابین دەکات!،هەستێکە کۆمان دەکاتەوە ، لەگەڵ کومەڵە کەسانێک و شوێنە دڵڕفێنە کان پێکەوەمان دەبەستێتەوە.

لە نێو دەق و شیعری شاعرانیشدا، هەندێک جار نۆستالیژیا وەکو شێوازێک لە ناڕازی بوون لەم دۆخەی ئێستا دەردەخرێت، بۆنمونە ”کەسێک بۆباشی دەورانی ڕابردووی ژیانی، توشی دڵتەنگی دەبێت و لە دۆخی ئێستای ناڕازییە، هەر ئەم هەستە دەبێتە هۆی ئەوحاڵەتەی پێی دەڵێن: نۆستالیژیا “ (روشنفکر: 1391:ل32)، بەهەمان شێوە لە بواری دەروناسیشدا، نۆستالیژیا بە مانای ئارەزووی گەڕانەوە بۆ ڕابردوو دێت، کەئەمەیان دەکرێت بڵێین هەر بەواتای حەسرەتە، کەواتە نۆستالیژیا نائاسودەییەکە، بەرامبەر شوێن و کاتی ئێستا، کە توشی هەستەکانی مرۆڤ دەبێت، ئەو هەستەی دەبێتە هۆی وەرگەڕان و دوورکەوتنەوە لە کات و شوێنی ئێستا، ئەمیش دەمانگەیەنێتە ئەو بۆچونەی کەمرۆڤ هەمیشە لە هەوڵدایە، بۆ ئەوەی شوێنگرەوەیەک پەیدا بکات، بۆ ئەو دۆخە نەخوازراوەی تێی کەوتووە، ئەم ویستە یان ئەم حەزو ئارەزووە بۆ ڕزگار بوون لەم دۆخە نەخوازراوەی ئێستا، هەندێ جار لەڕێگەی پەنابردن بۆ ڕابردوو، هەندێ جاریش دەیەوێت، لە ڕێگەی ڕوانین لە داهاتوو خۆی ڕزگار بکات، ئائەمەیە نۆستالیژیا

نۆستالیژیا هەست و سۆزێکی کاتییە، لەکات و شوێنێکی دیاریکراودا دروست دەبێت، هەندێ جاریش بەپرۆسەیەک وەسفدەکرێت، کە تێیدا هەست و کاتە خۆش و ناخۆشەکان لەخۆدەگرێت، لێرەدا دەکرێت بپرسین، ئایا هیچ کاتێک بەنهێنی نۆستالیژیا سەرسام بوویت؟ ئەوهەستەی، کە سەرت لێدەدات، کاتێک سەردانی ئەوخانوە کۆنە دەکەیت، کەلەڕۆژانی منداڵی یان گەنجی تێیدا دەژیایت، ژوورەکۆنەکەت، جلوبەرگە بەجێماوەکەت، بۆنە ئاشناکەت، تەمەنی بەجێ ماوی منداڵیت، بێ بەری لە بەرپرسیارێتی، کاتێک هەموو شت باش بوو، ئالێرەدا خۆزگە دەخوازیت ئەو ژیانە بگەڕێتەوە، بەڵێ ئێستا تۆ لەقوڵایی نۆستالیژیادای!.

لەکۆتاییدا ، بەلای ئێمەوە نۆستالیژیا، سۆز و ئارەزوو و تامەزرۆیی و مەیلە، بۆ سەردەم و کات و شوێن و یادەوەریی و ڕووداو و بەسەرهاتەخۆش و ناخۆشەکان، کەلەژیانی هونەرمەند دا ڕوویان داوە، یان دەشێ ڕووبدەن ،! هونەرمەند تاسەی هەیە بۆ بینینیان یان دووبارەبونەوەیان .

تەوەری دووەم : جۆرەکانی نۆستالیژیا

بەوپێیەی نۆستالیژیا فاکتەرو پاڵنەری جۆربەجۆری هەیە، کەوا لەنوسەر و شاعیران دەکات کاریگەریی یادەوەرییان بەسەر هەست و دەرونیانەوە بەئاشکرا دیاربێت، جۆربەجۆری ئەم فاکتەر و پاڵنەرانەش بووەتەهۆی دەرکەوتن و هەمەچەشنی نۆستالیژیا .

کرداری گەڕانەوە بۆ یادەوەریە کۆنەکان و بەدیاریکراویش لە نێوان یادەوەری تاک و کۆمەڵدا نیشانە گەلێکی تر هەن، وەک موڵکی دەستە جەمعی، کە زۆربەی بیرەوەریەکان بیرەوەری تاک نین بەتەنها، ئەم یادەوەرییانە لەکۆتایدا فاکتەری دروست بوونی نۆستالیژیان، چیرۆک گەلیکن پەیوەستن بە مێژووی دوور و درێژی کۆمەڵگاوە، کە مرۆڤ تێیدا ئەندامە، واتە: هاوبەشی کردنی ژمارەیەکی زۆریی بیرەوەری تاک، نۆستالیژیای کۆمەڵ پێکدەهێنێت، ئەمە ئەو ڕاستیەمان بۆ ڕووندەکاتەوە" کە دووجۆری سەرەکی نۆستالیژیا هەیە، ئەوانیش: نۆستالیژیای تاک و نۆستالیژیای گشت-کۆمەڵن" (سبزيان پور: 1392، ل 141).

یەکەم: نۆستالیژیای تاک :

نۆستالیژیای تاک، ئەو جۆرەیە، کە شاعیر یان نوسەر هەمیشە لەگەڵ یادەوەریی و ڕابردووی خۆیدا دەژی، ئەو ڕابردووەی کە لەکات و شوێنی دیاریکراودا، یادگارگەلێکی تێدا ئەنجام داوە، لێرەدا شاعیر تەنها گرنگی بەو یادەوەریانە دەدات، کە پەیوەستن بە ژیانی ڕابردووی خۆیەوە، جا یادگاریەکان خۆش بن یا ناخۆش، شاعیر بەجۆرێک گوزارشتی لێدەکات، کە هەندێ جار لە نێو دەقەکەدا، بەخێرایی یان سەرپێی دەگەڕێتەوە بۆ ڕووداوەکانی ژیانی رابردووی خۆی و چەند دیمەنێکی دیاریکراوی ئەو یادگاریانە بەوشە دەنەخشێنێت،! لە دێرێک یان چەند دێرێکدا، پاشان دەچێتەوە سەر بابەتەکەی خۆی، هەندێک جاریش، تەواوی ڕووداو و وێنەکانی نێو دەقەکەی، تایبەت دەکات بە ویناکردنی ڕووداو و یادگارییەکانی ڕابردووی خۆی، کەڕەنگە شاعیر بەهۆی کاریگەربوونی بەدۆخێکی دەرونی، تەواوی وێنە و کەرەستەکانی دەقەکە دەخاتە خزمەتی وێنەکانی ژیانی ڕابردووی خۆی و دۆخێکی نۆستالیژیانەی تاک بەرهەم دەهێنێت، تەنانەت لەم جۆرەیاندا شاعیر هەندێ جار ناونیشانی دەقەکەشی تایبەت دەکات بە ژیانی ڕابردووی خۆیەوە.

لە هەمان کاتدا چەندین شێوە و جۆری نۆستالیژیای تاک بەدیدەکرێت، کەڕەنگە لە شاعیرێکەوە بۆ یەکێکی تر، بەهۆی بارودۆخی کۆمەڵایەتی و ئابوری و خێزانیەوە، بگۆڕێت، ئێمە هەوڵ دەدەین جۆرەکانی بخەینە ڕوو.

ا: نۆستالیژیای گەڕانەوە بۆ سەردەمی منداڵی: ئەم جۆرەی نۆستالیژیا پەیوەندی بەژیانی تایبەتی شاعیرەوە هەیە، ئەزمونی تاک و ئەوەی تێیدایە بەرجەستە دەبێت، قۆناغی منداڵی یەکێکە لە قۆناغە گرنگەکانی ژیانی مرۆڤ، بنەمایەکی بنەڕەتی و گرنگ و مەترسیدارە، چونکە هەموو وێنە جیاوازەکانی بیروفکریی تێدا جێگیر دەبێت و ناسڕێتەوە، "بۆیە هەندێ لە توێژەران پێ یان وایە، سەردەمی منداڵی، سەردەمی درۆ و خۆشەویستی و ئەفسانەیە" (سەیر: 1383: ل132)، شاعیر بەهۆی ئەو بارودۆخە دەرونی و جەستەییەلە ئێستادا، تێیدا دەژی، ئارەزوی گەڕانەوە بۆ سەردەمی منداڵی دەکات.

لێم گەڕێن با لەشیعرێکدا باوەش بکەم بە مناڵیما

خەیاڵ بێزارە لە سەفەر بەناو ئایندەی خاڵیما
ئەی چەند ئومێدێکی جوانە گەڕانەوە بۆ مناڵی
لە دڵۆپێک هەنگوین ئەچی لە ناو دەریایەک لە تاڵی (دیوانی رەنج سەنگاوی: 2005: ل214)

2: نۆستالیژیای گەڕانەوە بۆ سەردەمی گەنجی: یادکردنەوە و گەڕانەوە بۆ سەردەمی گەنجی و جوانی، یەکێکی ترە لە جۆرەکانی نۆستالیژیای تاکەکەسی، کەمرۆڤ لەو تەمەنەدا تواناو هێز و چالاکییەکانی دەگاتە لوتکە، بەجۆرێک مرۆڤ لەم قۆناغەدا خۆی وەک پاڵەوانێک دێتە بەرچاو، بۆگەیشتن بە حەز و ئارەزوەکانی سڵ لە هیچ ناکاتەوە، لەم قۆناغەدا مرۆڤ ئاواتە خوازە کات بوەستێت، لێرەدا"شاعیر باس لە ڕۆژگاری گەنجی خۆی و ئەو یادەوەریانەدەکات،کە لەیادەوەرییدا هەڵیگرتوون، ئەو ڕووداوانە ئێستا بەفرمێسکەوە یاد دەکاتەوە " (محمد: 2008: ل 67)، سەبارەت بە تەمەنی گەنجی صابری شاعیر بارێکی نۆستالیژی ئێجگار کاریگەریی لادروست بووە و لەوبارەیەوە دەڵێت:

عومری گەنجیمان بە غصە و نامورادی بردە سەر
والەپیری هاتە دەست سەرشتەی کارو موراد
باوەک کوژمان کردە باب و باوەژن مان کردە داک
گەنجی عومری حاسیلاتی ڕەنجی خۆمان دا بەباد (دیوانی صابری: 2008: ل 83)

3: نۆستالیژیای پیری و ترس لە مردن: ژیانی مرۆڤ وەکو مۆم بەردەوام لەتوانەوەدایە، قۆناغی پیری قۆناغی بێ هێزی و ڕووتێکردنی دەرد و نەخۆشیە، " قۆناغێکی ناخۆش و سەختی ژیانی مرۆڤە، ئەمیش جۆرێک لە خەم و حەسرەت لای مرۆڤ دروست دەکات " (فهمی: 1970، ل 43)، شاعیران لە ئەنجامی نائومێدیان لەژیان و ترسیان لەمردن بەرەو تەمەنی گەنجی دەگەڕێنەوە، لەوبارەیەوە ئەحمەد محەمەد لە ئەنجامی نائومێدبوونی لە تەمەنی ئێستای پڕ لە خەمی، دەیەوێت وێنای ژیانی پڕ لە ئازاری پیرمان بۆ بکێڕێتەوە و دیاردەی نۆستالیژیای دروستکردوە و دەڵێت :

ئە ی تە مە نی پڕ ئە سرینم ئـــــــــــــــەڕۆی ئاوڕنادەیتەوە
لە گەڵ هە موو هەنگاوێکا، لە عومری من ئە سڕیتە وە
خۆزگە منیش وە ک پە پولە، گشت تە مە نم وەرزێک بوایە
دور لە خە م و تاڵی ژیان، تە نیا گوڵم بناسیایە
ڕێگام سە ودا تە نیاییە وکەسێ نایە ت بۆ سە ردانم
ئیتر چیبکەم لە م تە مە نە، کە لە هە مووی پە شیمانم
لە گریانی مناڵیما، پێیکە نینم بە خە م ئە هات
کە چی ئێستا خە م دە ریایە و بۆ کە نارم شە پۆل ئە دات
لە سە د جارا تە نیا جارێ، زە ردە خە م دێتە میوان
وە ک سێبەری لای ئێوارەی خۆرنشینی دار ئە رخە وان
ئەی هاوڕێیان چاوم نوقمی نیگارێکی پڕ بەهارە
تاسەم وەری بەڵام هێشتا خۆشەویستیم هەر بێدارە
ئێستاش گەڵای عومری گەنجیم وەکو پایز هەڵوەریوە
کێ وەکو من تەم و غوبار پەنجەرەکەی داپۆشیوە (دیوانی ئەحمەدمحمد:2010،: ل7)

4: نۆستالیژیای خەم و حەسرەتی دووری یار: ئەم جۆرەی نۆستالیژیای تاک، پانتاییەکـــــی فراوان وزۆری لە دیوانی شاعیرانی کۆن و نوێدا داگیر کردووە، چونکە،عەشق لای مرۆڤ دۆخێکە لەوەرچەرخان و بزاوتنی بەردەوام دایە، بارێکی ناجێگیرە و هەڵپە و هەڵچونێکە کەلەدڵەوە دەردەچێت نەک عەقڵ، مرۆڤ زۆرجار بەهۆی دووری لەخۆشەویستەکەی، بەخەیاڵ بەرەو یادەوەرییە کانی ڕابردووی دەگەڕێتەوە و درێژە بەتەمەنی خۆشەویستیەکەی دەدات لە خە م و حە سرە تی دووری یار، شاعیر توشی بارێکی دەرونی خراپ دەبیت و دەگاتە ئەو پەڕِی حاڵەتی دەروونی و دیاردە ی نۆستالیژیا، محەمەد عومەر عوسمان، بەگەڕانەوە، بۆ ساتی ژوانی یارو ناوهێنانی کات و شوێنی بەیەک گەیشتنی خۆی و خۆشەویستەکەی، پاشان ئاماژەکردن بەوەی کە ئێستا یاریی لێونە، پاشان دەرخستنی ئارەزوی بینینی یار و شوێنی ژوانیان، دەگاتە لوتکە ی حاڵەتی نۆستالیژیا.

پاییز بوو باران نم نم ئەباری
نیگای چاوانی پاییزیی و مەستی
وەك چەم ڕژایە دەشتی گیانمەوە
دەستی خۆزگەمی خستە نێو دەستی
وێنەی دو دڵ و تیرێکمان هەڵکەند
لەسەر قەدی ئەو دار ئەرخەوانە
توخوا تۆ بڵێی ئەو دارە مابێ
یان ئەویش سوتوی سەر گۆڕەکانە
بۆ چوار وەرزی ساڵ نابێتە پاییز
تا نیگای ئەوم هەردەم نیشاندا
ئەو نیگای لە سنگما ئەسوتێ
چەخماخە ئەدا لە ناخی گیانما
بە سۆز و یادی هەواری باڵای
زستانی پار بو لە ڕێبەندانا
بەفری بەردەرگام کرد بە پەیکەرێ
تا تەزوی ئۆخەی بێنێ بە گیانا (محمد عومەر: شنەبا: 2002: ل 45)

5 : نۆستالیژیای گەڕانەوە بۆ نیشتیمان: خۆشەویستی نیشتیمان " شتێکی بۆ ماوەییە لەمرۆڤدا، کەبەرەونیشتیمان ڕایدەکێشێ و دەست دەگرێت بەسەر سروشتیدا، وایلێدەکات زۆر تامەزرۆی نیشتیمان بێت " (وهیب: 2007: ل 66)، کەواتە: ئەو زەویەی مرۆڤ لەسەری دەژێت و هەوای هەڵدەمژێت و لەبەروبومەکەی دەخوات و دەخواتەوە، ئیدی دەبێتە بەشێک لە ڕۆحی و لێی جیانابێتەوە، لەپێناویدا گیان دەبەخشێت و لەدووری بێ ئۆقرە دەبێت، شاعیریش وەک هەرتاکێکی ئەونیشتیمانە، عاشقی خاکە و ڕەگ و ڕیشەی لە دڵ و دەرونیدا داکوتاوە، بەدورکەوتنەوەی لە زێدی خۆی توشی خەم و حەسرەتی دوری دەبێت و هەوری خەم بەسەریدا دادەبارێت، زۆرجار دووری لەنیشتیمان و باسکردن و ستایش کردنی لەلایەن شاعیرانەوە، وێنەیەکی هەستی زۆرجوان دروست دەکات.

پێنجوێن بەبێ تۆ نزیکە مەرگم
لوبنان شکێن بووی داخی بەجەرگم
تازە بوکێ بووی بەسەر چیاوە
ئەهاتنە سەیرت لەم لاو ئەولاوە (مفتی پێنجوێنی: 1990: ل 115)

6: نۆستالیژیای ئازیزان (لەدەست دانی یەکێک لە ئەندامانی خێزان): بەوپێەی مرۆڤ زۆربەی کات لەژێر کاریگەریی هەست و سۆزیدایە، بەلەدەست دانی یەکێک لە ئەندامانی خێزانەکەی یان کەسێکی ئازیزی، بەهۆی بیرکردنەوە لە یادگارییەکانی ڕابردوویان، توشی خەم و حەسرەتی دوری دەبێت ، بۆیە ''هەندێ ڕووداو و قۆناغ، کەبەسەر مرۆڤدا تێ پەڕ دەبێت، لەبیرکردنیان ئاسان نییە،زۆرترین کاریگەریی لەسەر مرۆڤ جێ دەهێلێت، هەمیشە لە خەیاڵ و بیریدا دەمێنێتەوە '' (عمرو: 2001: ل 75).

سەبارەت بە لەدەستدانی عەنبەرخاتونی خێزانی مەولەوی دەڵێت:

شورای عاشورا دیسان بەزمەش بەست
موحەڕەم ئاما مەحرەم شی نەدەست
ئەوخەریک نەچوڵ شارعەدەم دا
من کەربەلای سارای ماتە مدا
ئەو یەزید مەرگ وەئەسیر بەردە
من زادەی زیاد خەم بەقیر کەردە
بازاڕەن وادەی مامەڵەن ساقی
هەی بگرە فانی وەی بدەر باقی
ڕۆ (حوسەین) ئاسا فەردا کەرۆ بوو
داخۆم سەر جەکۆ لاشەم جەکۆ بۆ (مەولەوی: 1386: ل339)

6: نۆستالیژیای گەڕانەوە بۆ سروشت : مرۆڤ بەدرێژایی مێژووی خۆی، خۆی لەگەڵ سروشت گونجاندوە و عاشقی گوڵ و گوڵزار و تاڤگە و هاژەی ڕووبار و دیمەنە دڵڕفێنەکانی سروشت بووە، بەجۆرێک ''سروشت زۆرترین کاریگەریی لەسەر کەسی نۆستالیژی جێ دەهێڵێت، هەموو بوونەوەرێکی زیندوو و نازیندوو، ڕوەک و ئاژەڵ، وێنە و تابلۆی زیندو و دەستکردەکان، کاریگەریی لەسەر چاو و دڵ و دەرونی شاعیر دروست دەکەن '' (الربیعی،: 2013: ل112)، هەر ئەمەش وادەکات خەم و حەسرەتی شاعیر ئەگەر بۆکاتێکی کەمیش بێت بڕەوێنێتەوە .

کاکەی فەلاح لە شیعری من و پایز، بەئاشکرا، ئەوەمان پێ دەڵێت: کە دیمەنەکانی سروشتی پایز، دەیگەیەنێت بە دیاردەی نۆستالیژیا و لەو بارەیەوە دەڵێت:

زۆر سروشتییە سەرنج و چێژم
پایز باڵداری هەست ئەخروشێنێ
لەگەڵا ڕێزان زەوقێ ئەچێژم
تینوێتی ناخم دائەمرکێنێ
پەڵەهەورێکی ڕەش بە ئاسمانەوە
دڵم وەک خونچە گەش ئە کاتەوە (کاکەی فلاح:2004 ,ل
(180

7: نۆستالیژیای شاری نمونەیی : دروست بوونی شاریی نمونەیی یۆتۆپیا، یەکێکی ترە لە شێوەکانی نۆستالیژیای تاک''یەکەمین کەس، کە زاراوەی یۆتۆپیا ی هێنایەکایەوە، نوسەری بەریتانی (تۆماس مۆر) بوو، کە ڕۆمانێکی فەلسەفی خەیاڵی نوسیوە بەناوی یۆتۆپیا، لەساڵی 1956 بڵاوکرایەوە '' (ابوسعود: ل68)، هەڵبەتە مەبەست لەو نیشتیمانەیە، کەلەهیچ شوێنێک بوونی نیە، یۆتۆبیا '' یەکێکە لە پرەنسیپەکانی ڕێبازی ڕۆمانتیکی، نۆستالیژیای کۆمەڵگای نمونەییە، کەپێی دەڵێن: یۆتۆپیا، ئەم جۆرە نۆستالیژیایە مامەڵە لەگەڵ کۆمەڵگای نمونەیی دەکات، شاعیر ئاواتەخوازی کۆمەڵگایەکی نمونەییە '' (ابومسعود: 1995: ل61)، ئەم جۆرە

نۆستالیژیایە کاتێک لای شاعیر دروست دەبێت، کە کۆمەڵگا لە ڕووی کەلتوریی و سیاسی و کۆمەڵایەتیەوە توشی بەربەستی گەورە بۆتەوە.

لەوبارەیەوە لەتیف هەڵمەت لە (نەخشەی دڵ) دا، ئەم جۆرەی نۆستالیژیای دروستکردووە، کاتێک دەڵێت:

دڵم گەورەترین وڵاتی زەوی و ئاسمانە و
هێشتا لەسەر نەخشەی دڵی هیچ کچێکدا
ناوی نی یە ،
ئای من نازانم بۆچی گیانی خۆم
دەکەم بەچڵە ڕێحانە و
ئارەقی گۆنای کچێکی پێ وشک وشک دەکەمەوە
کەبەتاڵێ پرچی دەمم گرێچن دەکا و
نایەڵێ گۆرانیەکەم تەواو بکەم
کچێ وەرە باوەشتم بۆ بکە جۆلانێ و
مەمکەکانت لەدەممدا بتوێنەوە
باهەست بکەم، کە گەورەبووم (لەتیف هەڵمەت: نەخشەی دڵ: ل230)

وەکو ئاماژەمان پێ دا، شاری نمونەیی لە ئەنجامی ئەندێشە و خەیاڵی شاعیر، لەبەرامبەر دژوارییەکانی ژیان دروست دەبێت، چونکە مرۆڤ توشی نائومێدی و ڕەشبینی دەبێت، بەرامبەر ئەوکۆمەڵگا و بارودۆخەی تێیدا دەژی، حەز بە شوێن و بارودۆخێکی نمونەیی دەکات، لەم دەقەشدا شاعیر شاریی نمونەیی خۆی و یۆتۆپیا، شارێک هاو شێوەی فریشتەکان و شوێنی حەوانەوەی ڕۆح، دڵی خۆی کردووەبەو شارە نمونەییە.

8: نۆستالیژیای داهاتوو : کاتێک شاعیران پەنادەبەنەبەر گریمانە و پێشبینی لە خوڵقاندنی وێنەی شعرەکانیان بۆ نەخشاندنی داهاتوویەکی باشتر، بەمەش نۆستالیژیای داهاتوو دروست دەبێت.

لەتیف هەڵمەتیش لەبارەی داهاتویەکی گەشترەوە دەڵێت:

گەردەمتوانی خەمم دەکرد بە گۆرانی
بۆمناڵێک، کە ڕەشەبا بوکە شوشەکەی شکان
چاوەکانی خۆمم دەکرد بە ئاگردان
بەفری کۆنم تیادەسوتان
دەنگی خۆمم دەکرد بەپاچ
شارەکەمم پێ دەروخان
بەخوێنی خۆم
نەخشەیەکی ترم دەکرد
بۆئەو شارەی لە دڵمدا مرد (لەتیف هەڵمەت: 2014: ل34)

9: نۆستالیژیای بەندیخانە(بەندبوون): زیندانیکردنی مرۆڤ و دوورخستنەوەی لە زێدی خۆی، یەکێکی ترە لە جۆرەکانی نۆستالیژیای تاک، کەمرۆڤ بەهۆی بارودۆخی تایبەتی یان سیاسی یان کۆمەڵایەتیەوە توشی دەبێت،مرۆڤی نۆستالیژی لە ئەنجامی دورکەوتنەوەی لە دۆست و ئازیزان و زێدی خۆی بەهۆی زیندانەوە، ناچار پەنا دەباتە بەر یادکردنەوەی بیرەوەریەکانی ڕابردوی خۆی، پشکۆ نەجمەدین لە کتێبی ئەزمون و یاددا، سەبارەت بەزیندان دەڵێت: '' زیندان کەوڵکردنی کەرامەتە لەبەرپێی گزگڵەکاندا '' (نجم الدین: 2010: ل 76).

لەم بارەوە قانع دەڵێت :

ئەی دونیای جوان، دونیای بەهار، دونیای ڕوناکی
تاوانم کرد گەڵ پێوەی نام مۆری ناپاکی
فڕێی دامە پشتی دەرگای ئاسن و پۆڵا
لەڕۆژێکی تەنگەڵانی تاریک و چۆڵا
لەگەڵ ئەوەی گیانم تیایە بەهەناسەو بە نەبز
ئەڵێی مردوم خزاومەتە ژێر ئەلحەدی قەبر
بەقەد کونی دەلاقەکەم ئاسمان دیارە
ئەمە هەمووی ناونیشانی ڕۆژی بەهارە
بۆ بەندییەک کەزیندانی دڵی غەمباری
دوا دەلاقەی گیراوە، لەڕۆژی بەهاری
بۆ بەندەیەک کەپەیوەندی لەگەڵ دونیای دەر
بەدەستی داد پچڕێنراوە هاوڕێ و برادەر (قانع: 1979: ل 48)

دووەم: نۆستالیژیای گشتی: لەم جۆرەی نۆستالیژیادا، دەروون و هەستەکانی مرۆڤ لەبری ئەوەی ڕوو لە ڕووداو و بەسەرهاتەکانی تاک بکات، لەبازنەی ڕووداو و یادگاریی و بابەتە نەتەوایەتی و کۆمەڵایەتیەکانی گۆمەڵگا دەسوڕێتەوە، " لێرەدا شاعیر لەگەڵ خەم و ئازارەکانی کۆمەڵدا دەڕوات و خەم و یادەوەریەکان هاوبەش دەکات، لەخۆشیەکانیش بەشداردەبێت و دەبێتە بەشێک لەوان " (ئەحمەدی: 2012: ل 154)، واتە: شاعیر دەتوانێت ببێتە پاسەوان و وتاربێژی کۆمەڵ، بەواتایەکی تر نۆستالیژیای کۆمەڵ ئەو یادەوەرییانەیە، کە زیاتر لەکەسێک بیریان دەکەوێتەوە، وەکو داستانە کۆنەکان و ئەفسانە بەجێ ماوەکان و شاعیرو ناودارانی گۆمەڵگاو سەرکردە مێژووییەکان، کە لەکاتێکی دیار و سەردەمێکی مێژوویدا، ناو و ڕۆڵیان لە خزمەتکردنی کۆمەڵدا دیاربووە، نۆستالیژیای گشتی خوێنەر ئاشنا دەکات بە بیرەوەریی ئەو ڕووداوانەی لە ڕابردوویەکی دوور یان نزیک ڕوویان داوە، نۆستالیژیای گشتی گرنگیەکی تایبەتی بە دۆخی کۆمەڵایەتی و عەقڵی زیندووی هەموان دەدات، لەهۆشیاریی کۆمەڵەوە سەرچاوەی گرتووە و پەرۆشی ئازارە هاوبەشەکانە.

ئێمە لێرەدا هەوڵ دەدەین ئەوجۆرانەی نۆستالیژیای کۆمەڵ(گشتی) بخەینە بەرباس.

أ: نۆستالیژیای ڕووداوە مێژوییەکان: لەم جۆرەی نۆستالیژیای گشتی دا، ڕووداو گەلێکی وەکو شەڕ و جەنگ و ڕووداوەسیاسی و کۆمەڵایەتیەکان و مێژووی ناودارانی کۆمەڵ دەگرێتەوە، مێژوو وەکو سەرچاوەیەکی فراوان و والا، باشترین سەرچاوەی بەردەستی شاعیران بووە، کاریگەرییان لەسەر زیهنییەتی بیری شاعیر هەبووە، چونکە ڕووداوە جۆر بەجۆرەکانی مێژوو لایەنی باش و سەرکەوتن و نسکۆی زۆری تێدایە، ئەمانە هەمیشە دەبنە سەرچاوەی دەربڕین لای شاعیر " لەم ڕوانگەیەوە کەسێتی و ڕووداوە مێژووییەکان، وەک دەمامکێک بۆ ئەوەیە گوزارشت لەو هەڵوێستە بکات، کە دەیەوێت " (حەمەد: 2012: ل 316)، قوبادی جلیل زادە، لە دەقی (خەنجەری شێخ) ئاماژەیەکی ڕوون بە هەڵوێستی شێخ مەحمود لە بەردەقارەمان و ڕووداوەکانی دەکات: کاتێك دەڵێت :

عەیامێکە هەموو دەمەو ئێوارەیەک
خەنجەرێکی تیژی دەبان
بەسەرشاری بەفرو شیعرو ڕەشەبادا

بەسەر دەربەندی بازیان و
بەسەر کوانوی برینی بەردەقارەمان
جەوهەری ئەشکی دەڕێژێ
تاقم............ تاقم
خەڵکی بۆی دەچنە سەربان
چاویان لێ یە ،
گەڕەک بەگەڕەک و ماڵ بەماڵ
ڕەوەز ڕەوەز
قەدپاڵ قەدپاڵ
تائاواش دەبێ لەشاخی
ئاورینگ دەدا
کوڕژنی گرکانی ناخی
گۆیژە دەڵێ
ئەوە خەنجەری بێ خودانە
خەنجەری بەپشتی شێخە
بۆ بەرپشتی دەگەڕێ
بۆن ئارەقەی شێخی لێ دێ (قوبادی جەلی زاد: 1990: ل 62)

ب: نۆستالیژیای گەڕانەوە بۆ ئەفسانە کۆنەکان: لەم جۆرەی نۆستالیژیادا، شاعیر پەنا دەباتە بەر ئەفسانە نەتەوەیی و جیهانیەکان، دیارە ”مرۆڤ لەسەرەتاوە پەنای بۆ ئەفسانە بردووە، بۆ ئەوەی دەوروبەری خۆی بناسێت، چونکە ئەفسانە داهێنراوێکی پڕ لە داهێنان و پڕ لە هێڵی سارد و گەرمە “ (حەسەن: 2007: ل 33).

لێرەدا دەبینین : نالی شاعیر لەڕێگەی بەکارهێنان وگەڕانەوە بۆ باڵندەیی ئەفسانەیی (هوما)ەوە ، دیاردەیی نۆستالیژیی دروست کردووە،کاتێک دەڵێت:

برۆت باڵی هوما سایەی سەری سوڵتانی حوسنت بوو
خەتت هات و وتی من ناسیخی توغرایی خونکارم . (نالی :2010، ل 284)

ج: نۆستالیژیای گەڕانەوە بۆ بەرهەمە فۆلکلۆریەکان: هەر نەتەوەیەک خاوەن بەرهەمی نەتەوەیی خۆیەتی، فۆلکلۆریش سەرچاوە و کانگایەکی دەوڵەمەندە لەبەردەستی شاعیردا، کە بەپێی پێویستی سروشتی بابەتەکان و ئەزمونی ڕۆشنبیریان سودیان لێ وەردەگرێت، ئاوێتەی بەرهەمەکانیان دەکەن و دەبنە پاڵ پشتی ناوەڕۆک و بیر، هەڵبەتە پەیوەندیەکی دیالێکتیکی لە نێوان کەلەپور و بابەتی سەردەمیانە هەیە، لە ڕووی جۆر و کاریگەرییەوە، واتا فۆلکلۆر ڕۆڵی گرێ دانی ڕابردوو و ئێستا دەگێڕێت، سەبارەت بە ئەدەبی کوردیش ” کاریگەریی ئەدەبی فۆلکلۆری بەسەر قۆناغە تەواوکارییەکانی ئەدەبی کوردیدا، لە میانەی ناو هێنانی دەق و کەرەستەی فۆلکلۆری داهێنان هاتۆتە ئاراوە “ (شوان: 2016: ل146). نەوزاد ڕەفعەت، دەربارەی داستانی فۆلکلۆری (خەج و سیامەند) دەڵێت:

زێش نەوێرێ بیدرکێنێ
چیایی سیپانیش بترسێ دەنگ هەڵبڕێ
من شایەتم
سیامەند پەلی دار بەنێی لە دڵ ڕاچوو
خەجێش لە حەژمەت ئەو، خۆی هەڵدێرا (نەوزاد رەفعت: 1985: ل 42)

ح: نۆستالیژیای گەڕانەوە بۆ کەسایەتیە نەتەوەییە کان: لەم جۆرەی نۆستالیژیای گشتی دا، شاعیر دەگەڕێتەوە بۆ یادەوەریی کەسایەتیە نەتەوەییەکان و سەرکردە و پیاوی قارەمان و شاعیر و گۆرانی بێژی کۆن، جا ئەم کەسایەتیانە چ کەسایەتی نەتەوەیی یان سیاسی یان ئەدەبی بن، گرنگ ئەوەیە مولْکی کۆمەڵگان، شاعیر ناوی کەسایەتیەکانی کۆمەڵگا دێنێ، یاخود ناوی شاعیرانی کۆن دەکات و ڕاستەوخۆ ناویان دەهێنێت .

پاش ئەوەی دیم
بەفر و خوێن پێکەوە بارین
گەڵاو ستێر پێکڕا وەرین
شەو جەننابی (شێخ نەهری) م، هاتە خەون
سیمای مات و چاوەکانی پڕ فرمێسک و گلەیی بوون (نەوزاد رفعت: 1992: ل36)

خ: نۆستالیژیای گەڕانەوە بۆکەسایەتیە ئاینیەکان: ئەم مەبەستەی نۆستالیژیا بەهۆی گەڕانەوەی شاعیر بۆ یاد و بۆنەیەکی ئاینیەوە دروست دەبێت، "ئاین سەرچاوەیەکی گرنگ و فراوانی نێو ئەدەبیاتی کۆن و نوێی کوردە، بەهۆی پیرۆزی و کاریگەریی لەسەر شاعیران، بەتایبەت لە شیعری کلاسیکی کوردی بەپلەی یەکەم پاشان شیعری نوێ و هاوچەرخ، بەتەواوەتی باوەشیان بۆ ئاین کردۆتەوە، چونکە وەک دەردەکەوێت کۆمەڵگای کوردی مێژوویەکی نییە لەدەرەوەی ئاین، جا ئەو ئاینە ئاسمانی بێت یان ئاینی ئەرز" (قەرەداغی: 2001، ل16).

جەلال میرزا کەریم لە (نەخشەی خەونەکاندا) مەسیح دەکاتە ڕێ نیشاندەری ڕێگا و دەڵێت:

دەروێشێکم
ئەمەوێ لە ڕیسوایی ئەم
شارە خەونی سەرشێتەدا
کەشکۆڵ و عەسای لێ توڕ دەم
ئەم جارەیان پرچ و ڕیشی
مەسیحێکی هەستانەوە
بهێڵمەوە (کریم،جلال میرزا : 1992: ل12)

بەشی دووەم:

پاری یەکەم : هۆکارەکانی دروست بوونی نۆستالیژیا سودەکانی

2-2:هۆکارەکانی دروست بوونی نۆستالیژیا:

بەوپێیەی نۆستالیژیا دیاردەیەکی دەرونییە، کاریگەریی لەسەر هەست و دەرونی مرۆڤ دەکات، دیاردەیەکە، کە بۆماوەیی و گوازراوە نییە، مرۆڤ لە هەمووتەمەنێکدا هەستی پێدەکەن، دەرونی مرۆڤیش کاریگەریی گەلێک باروودۆخ و دیاردە و حالە ت و کێشەی جۆر بەجۆریی لەسەرە، واتا ڕووداوەکانی ژیان، وێنە جۆر بەجۆرەکان، فاکتەرو کەسانی دەوروبەر، دیاردە سروشتییەکان، پاڵنەرە ئاینی و سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان، کاریگەریی ڕاستەوخۆیان بەسەر مرۆڤی نۆستالیژییەوە هەیە، واتا واقعی ژیانی ڕابردوو بە باش و خراپییەوە، لەنێو دەقە نۆستالیژیەکاندا دەبینرێن، دەکرێت بڵێین هەموو ئەولایەنانەی، کەخۆشی و ئازار دەبەخشن، هۆکاریی دروست بوونی نۆستالیژیان، واتە: "هۆکارەکانی دروست بوونی نۆستالیژیا زۆرن، کە هەندێکیان (دەرونی یان سیاسی یان ئاینی یان کۆمەڵایەتی یان ئابورین " (دحمانی، 2006، ل54)، هەندێکیشیان پەیوەندیی ڕاستەوخۆیان بە تاکەوە هەیە، هەندێکیشیان

پەیوەستن بە کۆمەڵەوە، ئێمە هەوڵمانداوە ئەو هۆکارانە بناسێنین بە نمونەی شیعری شاعیرانی کۆن و نوێ و هاوچەرخ لە ئەدەبی کوردیدا.

یەکەم: گەشتکردن: گەشتکردن: کە چالاکییەکی کرداریی و ڕۆحی مرۆڤە، لە شوێنێکی دیاریکراوەوە بۆ شوێنێکی تر، هەڵبەتە مرۆڤ لە پێناو ئاسودەیی و گەیشتن بە چێژێکی نەبڕاوە گەشت دەکات، لە هەمانکاتدا دەکرێت مرۆڤ لە پێناو زانست یا ئاین یا بازرگانی یان سیاسەت و....هتد گەشت بکات، "گەشتکردن ئەگەرچی بەشێوەیەکی خۆویستانە یان بەزۆر و دور لە ئیرادەی تاک بێت، بەڵام کاریگەریی لە سەر ناخی تاک بە جێ دەهێڵێت و هەمیشە شەوقی گەڕانەوە بۆ ڕابردوو دەبێتە بەشێک لە ژیانی گەشتیار " (صالح، 2021، ل 61).

ئەوەتانێ گۆرانی شاعیر لە ئەنجامی ئەوگەشتەی کردوویەتی ئاهو حەسرەتی دووری، لەنامەیەکیدا بۆ دایکی دەنوسێت، دەگاتە لوتکەی حاڵتی نۆستالیژی و خۆزگە وحەسرەتت هەڵدەکێشێ بۆ نەبوون و دووری کەس وکارودۆست و ئازیزانی ، کاتێک دەڵێت:

دەگریم و دەسوتێم هەروەکو مۆم
ئاهم ئەگاتە گۆشی گەردوون
مات و کز و مەلول و مەحزوون
بۆحاڵی غەریبی، بێکەسی خۆم (دیوانی گۆران، ل179)

دووەم: زیندان و گرتن: گرتن و دورخستنەوەی سیاسی "یەکێکە لەگرنگترین و دیارترین هۆکارەکانی دروست بوونی نۆستالیژیا" (ابراهیم: 2007، ل63)، چونکە زیندان بۆخۆی سنوردارکردن و مل پێکەچکردن و ڕوشاندنی کەرامەتی مرۆڤە، لەدەست دانی ئازادییە،! نیشتەجێ کردنێکی زۆرەملێی دڕندانەیە، کەتێیدا مرۆڤ توشی خەم و حەسرەتی دووری وڵات و ئازیزان دەبێت، چونکە مرۆڤ بەسروشتی خۆی حەزی بە ئازادیە و دژی کۆت و بەندە، بۆیە زیندان کاریگەرییەکی گەورە لەسەردڵ و دەرونی مرۆڤ جێ دەهێڵێت، بۆیە بەزمان و شێوازێکی پرسۆز باسی خۆی دەکات، کەواتا: شیعری "زیندان ئەوشیعرەیە لەچوارچێوەی زیندان نوسراون، بیرۆکەکانیان لەگەڵ ئازار و خەم و تەنیایدا سەریهەڵداوە " (سابیر:2015:ل7)، میللەتی کوردیش بەدرێژایی مێژوویی پڕ لە بەرگری خۆی، هەمیشە توشی گرتن و زیندان بۆتەوە، بۆیە وەسفەکانی شاعیران لە ژوورە تاریکەکانی زیندانەوە، تەنها وەصفکردنی جۆری سزا و ژیانی ناخۆشی نێو بەندیخانە نییە، بەڵکو هەندێ جار هەڵێک بووە بۆ یادکردنەوەی ڕابردوی (پێش زیندان)، بۆیە (بێکەسی شاعیر) و عاشقی نیشتیمان، لەم دەقەدا چرکەساتەکانی یادکرنەوە و بارودۆخی پرلەحەسرەتی خۆی بۆنیشتیمان، کەحاڵەتێکی پڕ لە نۆستالیژیایە، دووپاتدەکاتەوە و دەڵێت:

ئەی وەتەن مەفتونی تۆم و شێوەتم بیرکەوتەوە
وەختی بەندی و ئەسارەت، پێ بە تەوق و کۆتەوە
من لەزیکروفکری تۆ غافڵ نەبووم، واتێ نەگەی
حەپس و تێ هەڵدات و زیللەت، تۆی لەبیربردۆتەتەوە (دیوانی بێکەس، 2008، ل 15)

سێیەم: غوربەت: نۆستالیژیا هەندێ جار بەهۆی غوربەت و ئاوارەیی دروست دەبێت، واتا بەهۆی دورکەوتنەوە لە زێد و نشتیمان دورکەوتنەوە لە ئازیزان دروست دەبێت، دیارە هۆکارەکانی پشت دروست بوونی غوربەت و ئاوارەیی زۆرن، لەوانە نارازی بوون و ڕەتکردنەوە و بەگژداچونەوەی ئەو ستەم و نەریتە ڕامیارییانەی، کە لەگەڵ خواست و داواکارییەکانی تاک دا یەکناگرنەوە، یاخود ئەو سیستەمە ڕامیارییانەی، کەجیاوازی نەتەوەیی و ئاینی و ڕەگەزیی، لەنێوان تاکەکاندا دروست دەکات، یان زۆرجا لەئەنجامی ئەو بارودۆخە

نائاساییەوە دێتەکایەوە، کەوڵاتی پێدا تێپەڕ دەبێت وەکو شەڕو ئاژاوەیی سیاسیی و کودەتا، خراپی بارودۆخی ئابوری، واتە: غوربەت ’’لەکاتی ئاژاوە و دڵەڕاوکێ لەئەنجامی هەلومەرجی سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتیەوە دروست دەبێت ‘‘ (متیحە: 2005: ل 12)، یان وەکو دەگوترێت: غوربەت تەنها گۆڕینی شوێن و گوێزانەوەی جوگرافیا و وونکردنی زمان نییە، بەڵکو لەبنچینەوە کاڵبوونەوە و لەقوڵایشدا بیرچونەوە و لەکوشندەترین حاڵەتیشدا لێ سەندنەوەی ڕابردووە

لەم دەقەدا شێرکۆ بێکەس، لەئەنجامی غوربەت و ئاوارەیی و دورکەوتنەوە لە زێد و ئازیزانی خۆی، دەگات بەحاڵەتی نۆستالیژی، کە کاریگەریی تەواوی لەسەر هەست و دەرون و بیرکردنەوەی دروستکردووە، کاتێک دەڵێت:

هەرکە بازاڕێکی میللیم هاتە سەر ڕێ
ڕائەکەم و ئەچمە ناوی
تیایا خــــــــول ئەخۆم
ئەڵێم بەشکو هاواری میوە فرۆشێ
هاواری ماسی فرۆشێ
لەهاوار و ژاوەژاوی ئێوارانی مەیدانەکە و
بەرحەوزەکە و
لەژێر پردەکەی خۆمان بچێ (بێکەس، شێرکۆ :دەربەندی پەپولە، ل136)

چوارەم - ئایین: وابەستەبوون، بەئاین یەکێکی ترە لە وهۆکارانەی دەبنە هۆی دروست بوونی نۆستالیژیا، چونکە ئاین هەرلەگەڵ پەیدابوون و سەرهەڵدانی مرۆڤایەتی و گەشەسەندنی تێڕوانینی مرۆڤایەتی دا، جێگەی سەرنج و بایەخ بووە، شاعیران و ئەدیبانی کوردیش بەکۆن و نوێ وە، بابەتی ئاینی بەئاشکرا بەبەرهەمەکانیانەوە دیارە، ڕەنگە ئەمەیان پەیوەندی بە پەروەردەبوونیانەوە هەبێت لەژێرسێبەری پەروەردەیەکی ئاینیدا، بۆیە شاعیران خەم و حەسرەتی دووریی لە دیداریی پێغەمبەر، گەیشتن بە شارە پیرۆزەکانی وەک (مەکە) و مەدینە، گەیشتن بەدیداریی خالق، گەڕانەوە بۆ کۆڕو کۆبوونەوەی ئاینیی ، لە حوجرەو شوێنە ئاینیەکان، حاڵەتی نۆستالیژییان لا دروست دەکات، کەواتە: نۆستالیژیای شیعری ئاینی ’’جۆرێکی نۆستالیژیایە، کە شاعیران لەڕێگەی شیعرەکانیانەوە، سۆز و دەرونیان پەیوەست دەکەن بە خوا و شوێنە ئاینینەکانەوە ‘‘ (غمیض: 2015: ل54).

هەندێ جاریش، مرۆڤ بەهۆی ئاین و لەژێر گوتاریی ئاینیدا، بەژیانی خۆی نامۆدەبێت، لەڕێگەی بیرکردنەوە لە مردن و سزای دواڕۆژ ،مرۆڤ کاتێک تواناو هێزی خۆی دەداتە دەست هێزێکی نادیار و دەرەکی، تا لە کۆست و کارەسات بیپارێزێت، بۆیە هەمیشە چاوی لە ئاسمانە،! بۆباشتر کردنی ژیانی تایبەتی خۆی.

لێرەدا شاعیر بە گەڕانەوە بۆ یادکرنەوەی پێغەمبەرانی خودا، لەڕێگەی گێرانەوەوە، دەست لەملانێی حاڵەتی نۆستالیژیا دەبێت کاتێک دەڵێت:

لەسەروسیمای ئێوەوە
یەکەیەکە پێغەمبەرەکان دەبینم
دەبینم چۆن
عیسا وا لەخاچ دراوە
ملی (سمایل) دەبینم
لەژێر کێردی تازە ساوا

یاقوب بەچاوی مجرۆوە
کراسە بە خوێنەکەی یوسف
هەڵدەمژێ و دەیکا بەبۆوە
برایمی بت شکێن دەبینم
بەبێ باکی بەناو ئاگرا مل دەنێ
ئەیوب دەبینم بەکرێ
کرم دەم لە جەرگی دەنێ
محەمەد دەبینم بەشەو
کۆچ دەکاو مەکە جێ دێڵێ (دڵزار، ئازاد: 1994:ل140)

پێنجەم: شکستی دەسەڵاتی سیاسی (وڵاتێک، شارێک، میرنشینێک): نۆستالیژیا ئاگادارکردنەوەی مرۆڤە لە ڕێگەی هەست و دەرونەوە، کە لەڕێگەیەوە ئارەزووی گەڕانەوە دەکات بۆ شتە لە دەست چووەکان،! جا ئەو شتانە پەیوەندی بەتاکەوە هەبێت یان بەکۆمەڵ، واتە: نۆستالیژیا هۆکاری ئارامکردنەوەی دەرونە، ”نۆستالیژیا هەستێکی قوڵی ئەدیبە، وایلێدەکات قوڵ بێتەوە بۆ نێو یادگە، لەهەمان کاتدا یاد دەورژێنێت و یادگاریی و بیرەوەری و بەسەرهاتەکانی لا پەرەدەسێنێت و بە هۆی پرۆسەی نۆسینی دەقەوە دادەمرکێتەوە “ (قادر: 2013:ل257).

هەڵبەتە، مرۆڤ هەندێ جار لەئەنجامی کەوتنی (شکستی) دەسەلاتی ولاتێک، شارێک، ڕێکخراو و بزوتنەوەیەک، شۆڕشێک، توشی خەم و حەسرەتی لەدەستدان دەبێت، بەتێپەڕبوونی کاتیش یاد و ئارەزوی گەڕانەوەی ئەوڕۆژانە دەکات، کەلەژێر سێبەری ئەو سیستەمە حوکمڕانییە، ژیاوە، کە ئەمە هۆکارێکی دیاریی دروست بوونی نۆستالیژیایە، ئەگەر لەمێژوویی دوورو نزیکی کورد بڕوانین چەندین شکست و نسکۆی لەو جۆرە دەبینین، هەر لەکەوتنی شۆرشە جۆربەجۆرەکانی کورد و هەرەسی میرنشینە کوردیەکان و لەناوبردنی بزوتنەوە نەتەوەییەکان لەلایەن دوژمنانی کوردەوە، کەبێگومان ئەمانە کاریگەریی گەورەیان لەسەر دەرون و هەستەکانی شاعیرانی کورد هەبووە.

لێرەدا دەبینین شێخ ڕەزا بەیادکردنەوە و گەڕانەوە بۆ ڕۆژانی حوکمی بابانەکان، خەم و حەسرەتی دووری بەدەقەکەوە دەبینین، دیاردەی نۆستالیژیا لەدەقەکەدا شاعیری گەیاندۆتە حاڵەتی نامۆی بەڕۆژگاری ئێستا: کاتێک دەڵێت:

لەبیرم دێ سولەیـــــــــــــمانی دارولمولکی بابان بوو
نەمەحکومی عەجەم، نە سوخرەکێشی ئالی عوسمان بوو
لەبەرقاپی سەرا سەفیان دەبەست شێخ و مەلاو زاهید
مەتافی کەعبە بۆ ئەربابی حاجەت گردی سەیوان بوو
لەبەر تابووری عەسکەر ڕێ نەبوو بۆ مەجلیسی پاشا
سەدای مۆزیقە و نەققارە تا ئەیوانی کەیوان بوو
درێخ بۆ ئەو زەمانە، ئەو دەمە، ئەو عەسرە، ئەو ڕۆژە
کە مەیدانی جریدبازی لە دەوری کانی ئاسکان بوو
بە زەربی حەملەیێ بەغدای تەسخیر کرد و تێی هەڵدا
سولەیمانی زەمان، ڕاستت دەوێ، باوکی سولەیمان بوو (دیوانی شێخ ڕەزا:2003:ل8)

شەشەم: کارەساتی مێژووی: ئەگەر سۆزی گەڕانەوە بۆ ڕابردوو هێندە پانتاییەکی فراوانی نێو لاپەڕەکانی ئەدەبیاتی کوردیی داگیرکردبێت، دەبێت هۆکاروپاڵنەریی جۆربەجۆر هەبن، بۆ

دروست بوونی دیاردەی نۆستالیژیا، سروشتی مرۆڤیش وایە بەردەوام لەژێرکاریگەریی ڕووداوەکانی ڕابردوودایە، چونکە نۆستالیژیا ''سۆزێکی گەورەیە بۆڕابردوو، بۆنیشتیمان، بۆ خەونەکان، هەمووئەمانە لەکلێشەو مەودایی جیاجیادا، لەدونیای هاوچەرخدا، بەفۆڕمێکی دیکە دەردەکەون، ونبوونی ئەم دونیابینییە، ونبوونی یادەوەریی و ئەوحکایەتانەیە، کەلەپێش هەر ڕوانینێکی نۆستالیژیاوەیە''(جبار:2006:ل252).

کورد بەدرێژایی مێژووی توشی چەندین کارەسات و ڕووداوی ناخۆش بۆتەوە، کەهەندێکیان سیاسی یان کۆمەڵایەتی یان ئابورین، ئەمانە کاریگەرییان لەسەر شاعیران کردووە، بوونەتە هۆی گێڕانەوەی ئەو ڕووداوە فرەچەشنانە، چونکە کاریگەرییان لەسەر یاد و یادگەیان بەجێ هێشتووە، ڕووداو و کارەساتە جۆربەجۆرەکانی ڕابردوو، کەرەستەیەکی فراوانی ئەدەبییە، ڕووداوە مێژووییەکانی هەرنەتەوەیەک، پڕە لەخاڵی سەرکەوتن و شکست، بۆنمونە کارەساتەکانی ئەنفال و کیمیابارانی هەڵەبجە و ڕوخانی کۆماری مهاباد و لەسێدارەدانی قازی محەمەد و هاوڕێکانیان.....هتد، هەوێنی دروست بوونی دەیان دەقی نۆستالیژین لە ئەدەبی کوردی دا .

قوبادی جلیل زادە لەشیعری ئەنفال دا، بەگەڕانەوە بۆ یادکردنەوەی کارەساتەکانی ئەنفال، حاڵەتێکی نۆستالیژی لەم دەقە دا چنیووە، کەدەڵێت:

دةضمةوة طوندی
<u>بیری ئةو</u> سةطة ئازاية دةكةم
تا نةيان كوشت
دووی ئةو ئؤتؤمبێلة سةربازيية نةبوةوة
كةذن و
منالَ و
ثير و
مةڕ و
مانطاو
كةلةشێر و
مريشكيان
ئةنفال دةكرد (قوبادى جه لي زاده، ٢٠١٤، ٦٩)

حەوتەم: گەڕان بەدوای پەناگەی شارستانی مۆدێرن و ئارام: ئەگەرنیشتیمان گۆڕا بۆ دۆخێکی خۆسەپێن و دژایەتیکردنی ئەوانی تر، ئالێرەدا وەکوزیندانی لێدێت و مرۆڤ توشی سەرسوڕمان و دڵەڕاوکێ دەبێت، واهەست دەکات، کەکەرامەت و کەسێتی و ئاینەکەی لەمەترسیدان، خۆئەگەر لەڕووی کۆمەڵایەتییەوەلە هۆکارەکانی دروست بوونی نۆستالیژیا بڕوانین، کە پەیوەندی بەخۆشی و ئارەزوەکانی مرۆڤەوە هەیە، کە خۆی لە دەوری کۆڕو کۆبوونەوەی ئافرەتان و سروشت و پێشکەوتنی شارستانیەت دەبینێتەوە، ئەمانە ئەوهۆکارانەن، کەوادەکەن مرۆڤ بەدوای ژیانێکی باشتردا بگەڕێت ''مرۆڤ لەڕووی جەستەیی و عەقڵییەوە پێکهاتەیەکی ئاڵۆزی پەیوەندیدارە بە دەوروبەری خۆی، بیرکردنەوەو جموجۆڵی بەردەوام، دەبیات بەرەوئەم ئامانجە دیاریکراوانەی هەوڵی بۆ دەدات، زۆرجاردەگاتەحاڵەتێک خۆی دەکات بەقوربانی لەپێناو بەدیهێنانی هەندێ لە خەون و ئاواتەکانی '' (عەبدڵا: 2013: ل 29)، ئەمانە وادەکەن مرۆڤ دوربکەوێتەوە لەزێدی خۆی، لێرە بەدواوە وورده وورده بەتێپەڕبوونی کات مرۆڤ توشی دیاردەی نۆستالیژیا دەبێت و ئارەزووی گەڕانەوە بۆ ڕابردوو و یادگارییە کۆن و لەدەست چووەکان دەکات '' ئەم چەمکە مانای خۆی لە شوێن کاتی سەرزەمینی

وەردەگرێت، کەسێک یاخود کۆمەڵ و گروپێک دوایی نیشتەجێ بوونیان کاریگەریی شوێنی تازەیان دەکەوێتە سەر " (عزیز و حمەامین: 1397:ل127).

دەقی (من چیم ئەویست لە نیشتیمان) باشترین نمونەی گەڕانە بەدوایی ژیانێکی باشتر، کە شێرکۆی گەیاندۆتە ئەپەڕی حاڵەتی بێ ئومێدی لە نیشتیمان و گەڕان بەدوای پەناگەیەکی ئاسودە و ئارام

من چیم ئەویست لە نیشتیمان
جگە لەوەی کەنانێک و
کە کونجێکی دڵنیایی و
گیرفانێکی بەحورمەت و
مشتێ هەتاوی ئارام و
بارانێکی خۆشەویستی و
پەنجەرەیەکی کراوەی سەر
ئاواز و عیشقم باتێ
من چیم دەویست
لەوە زیات ركە نەیدامێ
بۆیە ئیتر نیوەشەوێ
دەروازەکەییم شکاند و چوومە دەرێ
بەئێجگاریی چومەدەرێ . (شێرکۆ بێ کەس :٢٠١٢، ل٢١٣)

هەشتەم: کەلەپوری میللی: ئەدەبی فۆلکلۆری و کەلەپوری میللی ڕەگ و ڕیشەیەکی پتەوی هەیە، لەقۆناغە جۆربەجۆرەکانی مرۆڤدا ڕەنگە داوەتەوە، هەمیشە جێ بایەخ بووە، کەلەپور کانگایەکی دەوڵەمەند و سەرچاوەیەکی فراوان و واڵایە لەبەردەم شاعیراندا، " ئەوئەدەبەش هاوشانی ئەدەبی نوسراو لەچەندین ژانەری جۆراو جۆر پێک هاتووە، وەک داستان، لاوک، حەیران، ئەفسانە، دابوونەریت، بەیتە شعر، نوکتە، پەندو قسەی نەستەق، حکایەت و جۆرەکانی.......هتد" (حسین: 2010: ل269) سەبارەت بەدەوڵەمەندی کەلەپوری کوردی دکتور عیزەددین مستەفا ڕەسولێش دەڵێت: "گومان لەوەدا نییە، کەنەتەوەی کورد لەفۆلکلۆردا یەکێکە لەنەتەوە هەرە دەوڵەمەندەکانی جیهان، هۆکارەکەش تەنها ئەوەنیە، کە ئەدەبی نوسراو نەختێک دوا کەوتووە، بەڵکو ژیانی تایبەتی کورد، وێنە جیاواز و گۆڕانی زوو بەزوو لەم وێنانە هۆی ئەو دەرکەوتنەن " (ڕەسول: 1970: ل 10).

ڕەنگدانەوەی بابەتە کەلەپورییەکان لەئەدەبیاتی کوردی دا، کاریگەریی لەسەر پێشکەوتنی هەیە، چونکە کەلەپور هەمیشە ئامادەبوون و زیندویەتی تێدایە، ئەمەش وای کردووە، کە سنوری کات و شوێن ببڕێت و بۆ هەموو سەردەمێک بشێن، کەواتە: دەتوانین بڵێین گەڕانەوە و یادکردنەوە لە ڕێگای بەکارهێنانی کەرەستە کەلەپورییەکانەوە هۆکارێکی تری دروست بوونی نۆستالیژیان، شاعیران بەیادکردنەوەی ڕووداوێک حاڵەتی نۆستالیژیای لادروست دەبێت.

لەم دەقەدا ئەحمەد ڕێبوار بەهۆی سود وەرگرتن لة كارەساتێكی سروشتی وەك وشکە ساڵیەوە، یادی ڕۆژانی ڕابردووی خۆی دەکاتەوەو حەسرەت دایدەگرێت و حاڵەتی نۆستالیژی بەئاشكرا بەدەقەكەوە دەبینرێت،ئەوەی لەم دةقەدا جیێی تێڕامانە ،! ئەوەیە ، کە بەلای شاعیرەوە هۆی دروست بوونی نۆستالیژیا وشكەساڵیە !، بەلام بەلای خوێنەرەوە ، لەئێستادا کە دەستەواژەی (بووكە بەبارانە) دەبیستێت ، هەستی نۆستالیژی و گەڕانەوە بۆ ڕابردووی لا دروست دةبێت ، كاتێک دەڵێت:

بەمناڵی
هەر کە ئاسمان هەورەکانی بەدیل دەگرت
بوکی پەڕۆی هیوا، سرک و تامەزرۆمان
بۆ خواوەندی
بارانێکی پەڵەی سوز، دروست ئەکرد
ماڵ بە ماڵ
کۆڵان.....کۆڵان.....ئەمانگێرا
تا......تان و پۆی لەئاوی ڕوون هەڵئەکێشرا (ڕێبوار، ئەحمەد:1985: ل38)

نۆیەم:خەون: خەو، وەسیلەیەکە بۆ دەربڕینی حاڵەتە نۆستالیژییەکەی شاعیر، کەبەهۆی ڕووداو وکارەساتەوە حاڵەتەکەی لادرووست بووە ، نۆستالیژیا، لەبارەی خەونەوە سیگمۆند فرۆید دەڵێت: "خەو گەیشتنە بەو شتانەی، کەمرۆڤ لەژیانی ڕۆژانەدا پێیان ناگات "(بریتون: 1978:ل22)، خەو ڕەگەزێکە هەڵگری کۆمەڵێک پرسیار و بۆچونی بێ کۆتایە، هەمیشە بە کۆمەڵێک نهێنی دەورە دراوە، خەو لە نێو ئەدەبیاتدا هێندە گرنگ و کاریگەرە، کە هاوشانی ئەفسانە ڕۆیشتووە، واتە: چەند ئەفسانە ڕۆڵی هەیە، لە پێکهاتەی شیعردا، خەویش هێندە کاریگەرە، "خەو یەکێکە لە پیرەنسیپەکانی سوریالیزم، چونکە سنوری لۆژیک و کۆت و بەند دەشکێنێ و دەچێتە جهانی بێ سانسۆرەوە، بەڕوانگەی خەو خۆت ڕزگار دەکەیت لە هەژموون و دەسەڵاتە ڕەهاکانی عەقڵ، خەو پردێکە مرۆڤ بەهۆیەوە لە جیهانی واقعەوە دەپەڕنێتەوە بۆ جیهانی شتە چەپێنراوەکان، "(بەرزنجی: 2014: ل70)، پەیوەندی نێوان شیعر و خەو لە وابەستەکردنی کات و شوێنە، واتا شیعر پانتایی بەدیهێنانی خەونی شاعیرە، بەدیهینانێکی وەهمی ئەو حەز و ئارەزوانەیە، کەشاعیر توانای بەدیهێنانیانی نییە.

لەتیف هەڵمەت لەم شعرەدا، نۆستالیژیایەک بۆ ئەو خەونە واقعی و ڕاستیانەی قۆناغی منداڵی دادەخات، کە گێڕانەوەیەکە خراوەتە قاڵبی خەو، کە خۆی لەخۆیدا واقعی ڕاستەقینەی ژیانی پڕ کارەساتی کوردن، کە دەڵێت:

ئەم شەو خەوێکی خۆش و ناخۆشم بینی
منداڵ بوم و خەریک بووم بە بەردۆکە
خانۆچکەیەکم هەڵدەچنی
بەرلەوەی تەواوی کەم
فیلێک بەوێدا تێپەڕی و وێرانی کرد
پاربوو.....نازانم پێرار بوو، خەوێکی ناخۆشترم بینی
خانوەکەمان بەر بروسکە کەوت و
هۆنراوەکانم بوون بەخۆڵە مێش (هەڵمەت، لەتیف: 1979: ل24)

دەهەم: خۆشەویستی: خۆشەویستی و ئەڤینداری یەکێکی ترە لە هۆکارەکانی دروست بوونی نۆستالیژیا، بەتایبەتی خۆشەویستی شکست خواردو و دووری یار، خۆشەویستی زۆرترین کاریگەریی لەسەر شاعیران بەجێ دەهێڵێت، " گومانی تێدانییە شیعری ئەویندارییی بۆ خۆی یەکێکە لە بابەتە سەرەکیی و بنەڕەتییەکانی شیعر و ڕاستەوخۆ سەروکاری لەگەڵ هەست و دەرون وچێژی کەسی شاعیر هەیە زۆرجار وادەبێت شاعیر بەهۆی دووری لە یار، خەم و پەژارە دایدەگرێت و تۆشی حەسرەتی دووری دەبێت، پەنادەباتە بەر یادگارییەکانی ڕابردوو، کاتەکانی لەگەڵ ڕووداو و یادگارییەکانی ڕابردوودا بەسەر دەبات، ئەمیش بۆخۆی دەیگەیەنێت بە لوتکەی دیاردەی نۆستالیژیا.

لەم دەقەدا بێخودی شاعیر ، بەدڵێکی پڕ لە ئاە و حەسرەت، دەردی دوری و بێ بەشی خۆی لە دیداری یار دەردەبڕێت، لێرەدا هەست و دەرونی شاعیر بۆ گەیشتن بە یار، پرە لە نا ئومێدی و کەسەر، دیمەنی پەرێشانی و سینەی پرلە ئاە و فوغانی خۆی، لە هەر کاتێکی تاریکی و ناکامی و نا ئومێدی لە ژیانی دەردەخات، کە چۆن بەهۆی دووری لەیار، خەم و پەژارە شەوی لێکردوە بە ڕۆژ و ڕۆژی لێکردووە بە شەوی تاریک و پڕ لە حەسرەت، کە دەڵێت:

لە دولبەرم گفتوگۆیەکم نەبیست، ئەی سینە ئەفغانی
لەلێوی پێکەنینێکم نەدی، ئەی دیدە گریانێ
دەستم ناگاتە شوشەی گەردنی مینایی ئەی ساقی
دەمم ناگاتە چاوی، ئەی عەرەق خورێنە فینجانێ
پەرێشانم لە ڕووی ئەو شۆخە بۆساتێ ئەی پەرچەم
دڵم بەبینێکە زۆر تاریکە ئەی شەو ماهی تابانێ
گەهێ زامداری تێغی نازو غەمزەم چارێ ئەی جەراح
گەهێ بیماری چاوم ئەی ڕەئیسی سیححە دەرمانێ
بەشەو شێواوی زولفی عەمبەرم، ئیمدادێ ئەی سونبول
بەڕۆژ چەوتاوی باڵای دولبەرم ئەی سەروجەولانێ
لەشەوقی ماهی ڕووی ئەو شۆخە توخوا پرتەوێ ئەی ڕۆژ
بەیادی چاکی سینەی، ئەی سەحەر سادەی گریانێ
بەتاو هات لەشکری غەم سالەخۆ ڕۆیشتنێ ئەی دڵ (دیوانی بێخود:1385:ل129)

لەگەڵ ئەم هۆکارانەی کە باسمانکرد و تیشکمان خستنە سەر، چەندین هۆکاری تریش هەن کە دەبنە هۆی دروست بوونی نۆستالیژیا لەوانە:

یازدە: لەدەستدانی یەکێک لە ئەندامانی خێزان و ئازیزان: وەک (دایک باوک، برا، خوشک، کوڕ، کچ....هتد)

دوانزە: پیری و ترسان لە مردن و گەڕانەوە بۆ سەردەمی منداڵی (شریفیان: 1386: ل 22)

سێزدە: هەستەکانی مرۆڤیش (بینیین،بیستن ، بۆنکردن ، چەشتن ، بەرکەوتن) هۆکارێکی دیاری دروست بوونی نۆستالیژیان.

شێرکۆ بێکەس لەم دەقەدا ، بەسود وەرگرتن لەهەستی بۆنکردن و بینین، حاڵەتێکی نۆستالیژیی لادروست بووە ، لەڕێگەی گەڕان بۆ بۆنی دڵخوازی خۆی، کە خۆی لە بۆنی یادگاریی کۆنی یاردەبینێتەوە ، دەگات بەوپەڕی حاڵەتی نۆستالیژیا.

لەناو باخی کریستاڵی بۆندا
هەنگە زەردەی عاشق بووم
سەد خولم خوارد
نمەنمەی زەرد و سوری
زۆربارانی
هەوری عەترم
پرژانە سەرقۆڵی چاکەت
قژی دەیان شوشەی کورت و کەڵەگەتم

گەیاندە لووت
بەڵام هیچیان
بۆنی لەشی هاویانتیان
لێوەنەهات (شێرکۆ بێ کەس : 1986 ، ل84)

2-3: سودەکانی نۆستالیژیا:

" شیعر لە دێر زەمانەوە بۆتەبەشێک لە بوونی ئادەمیزاد،! کە لە دڵ و دەرون خۆی حەشارداوە و لێی جیانابێتەوە "(سلێوە :2019:ل69)، بەوپێیەی نۆستالیژیا بەردەوام مامەڵە و سەودای لەگەڵ هەست و دەرونی مرۆڤە هەیە ،مرۆظیش بةردةوام لةذێرکاریطةریي ذینطةو دةوروبةر و باریي جۆربةجۆریی دةروني دایە ، نۆستالیژیاش پەرچەکردارێکی ئامادەیە بۆ چەندین بارودۆخ، وەکو لەدەستدانی دۆست و دوری لەزێد و داڕوخانی سۆز و گواستنەوە لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر، دیاردەی نۆستالیژیاش لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی تر جیاوازە، هەروەکو چۆن لای شاعیرانیش بەهۆی بارودۆخە جۆربەجۆرەکانی ژیانیانەوە جیاواز دەردەکەوێت، لە نوسەرێکەوە بۆ نوسەرێکی تر، چونکە وەک پۆل ڤالێری دەڵێت: "شتێکی هەڵەو کوشندەیە ئەگەر داوالە هەمووشیعرێک بکەیت، کە یەک واتای واقعی هەبێت"(بەرزنجی ، 2020، ل246)، دەروونناسان و شارەزایانی بواری دەرونی پێیان وایە، کە هەستەکان بە گشتی، کاریگەری ئەرێنی بەهێزیان هەیە لەسەر تەندروستی دەرونیمان، هەندێ جار بیرە نۆستالیژییەکان دەتوانن ئاسودەیمان زیاد بکەن لەڕێگەی هەستکردن بەترسەوە، بەڵام سەرتا دەکرێت بپرسین، ئەگەر نۆستالیژیاپەیوەندبەڕابردووەهەبێت و ڕووداوەجۆربەجۆرەکان پاڵنەرودروستکەری نۆستالیژیابن، چۆن نۆستالیژیا بەسود دەبێت ؟

کریستن باچۆ پسپۆڕی بواری نۆستالیژیا لە وتارێکیدا دەڵێت: "نۆستالیژیا بەسروشتی خۆی شیرین و تاڵیشە، چونکە لەلایەکەوە گۆڕانکاریت بیر دەخاتەوە، لەلایەکیتر، ژیانی پڕ لەبێ بەختی و شکست و خراپت بیردەخاتەوە"(ابراهیم ملا:2018:ل206)، واتە: کاتێک هەست بەخەم یان نائومێدی دەکەین، لەوانەیە مایەی خۆشحاڵی بێت، کاتێک دەکەوێتەوە بیرمان، کەهێشتا ئەوکەسەین کەدڵخۆش و بەهێز و بەبەرهەمین، ئەمەلەکاتێکدا ڕەنگە هەندێ کەس هەست بە ئاسودەیی نەکەن، کە ڕابردووی خۆیان بیردەکەوێتەوە، بۆیە شتێکی سروشتیە، کە ئەگەر نۆستالیژیا هەمیشە هەستێکی باش و خۆشت بۆ نەهێنێت.

بۆیە یەکێک لە سودەکانی نۆستالیژیا ئەوەیە، کە کاریگەیمان لەسەر دروست دەکات، بەبێ لەبەرچاوگرتنی ڕەگەز و تەمەن، هەروەکو چۆن نۆستالیژیا کاردەکاتە سەر ئاستی کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری وئابوریمان، چونکە زۆربەمان درک بە ماوەیەکی ژیانی ڕابردومان دەکەین و حەزدەکەین بۆی بگەڕێینەوە بەگرنگیەوە.

سودێکی تری نۆستالیژیا دەرخستنی جیاوازی تێڕوانینی کەسەکانە بۆ ڕابردوو، شتێکی سروشتییە، کە لە ئەنجامی کاریگەریی نۆستالیژیا، کاردانەوەکان لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی تر جیاوازبێت، "چونکە کەسانێک هەن کە نایانەوێت ڕابردووی خۆیان بیربکەوێتەوە یان بیری لێبکەنەوەز

گەیشتن بەئامانج، یەکێکی ترە لە سودەکانی نۆستالیژیا، "نۆستالیژیا یادەوەریمان دەپارێزێت"(فهمی: 1969، 123). ئەویش بە کاراکردنەوەی یادەوەری بەباشی و کارکردن بۆ ڕزگاربوون لە نەرێنییەکان، کە پێویستە جاریکە ئەنجامی نەدەینەوە.

گەشەپێدانی خود، بیرەوەرییەکان بەدرێژایی ژیانمان ڕێنوێنیمان دەکەن، بۆ بیرهاتنەوەی ئەو یادەوەریەخۆشانەی، کەدەتوانن دڵخۆشمان بکەن، "ئەگەرچی ئەو بیرەوەریانە لە ڕابردودا ماونەتەوە، لێرەدا نۆستالیژیا وامان لێدەکات باشتر خۆمان بناسین، هەنگاو بەرەوپێش

بنێین،کەواتە: ئێمە نۆستالیژیامان خۆشدەوێت، بەڵام ئەوەندەش باش نییە، کەبیریلێدەکەینەوە، لەهەمانکاتدا ئاواتەخوازیشین بگەڕێینەوە بۆ ڕابردووی لەدەست چوو، بۆیە نۆستالیژیا ''ئۆرگانێکی تر لە جەستەمان، کە خۆشیەکانی ڕابردومان پێ دەبەخشێتەوە '' (الناعوری: 1991، ل237).

سودێکی تری نۆستالیژیا، دۆخی تێک شکاوی ئێستای پڕ لە ئازار دەبەستێتەوە بە ڕابردووەوە، واتا: پردی پەیوەندی نێوان ئێستا و دوێنێیە،'' بیرکردنەوە لە ڕووداو و ئەزمونەکانی ڕۆژانی زوو، کەپڕن لە بیرەوەری تاڵ و شیرین، کە خۆیان لە : شوێن، بۆن، مۆسیقا، جل و بەرگ....هتد، دەبیننەوە، کە لەئەنجامی بەرکەوتنی ئەمانە یادی ئازیزانمان بیردێتەوە . ئەمە ئیدی لە ئەدەبدا، ئەگەرتێڕوانینە شیعرییەکان بە شێوەی زانستی بەرجەستە بکرێن،'' بەهایەکی ئیستاتیکی بەرهەم دێت،'' (کریم: 2017: ل146).

نۆستالیژیا دڵ و دەرون و لاشە، ئارام دەکاتەوە! لەگەڵ ئەوەی شتێکی نامۆیە، لێکۆڵەران ئەوەیان ڕونکردۆتەوە، کە ''نۆستالیژیا مرۆڤ هێوردەکاتەوە'' (مروە: 2016: ل 23).

تەنهایی دیاردەی نۆستالیژیا دروست دەکات و بەکاری دەخات، شارەزایان دەڵێن: ''نۆستالیژیا میکانزمێکی بەرگریە، کە لەلایەن عەقڵەوە بەکاردێت، بۆ بەرزکردنەوەی میزاج و بەرزکردنەوەی باری دەرونی'' (رمضان و رفیعی: 1395، ل57)، بۆیە لە کاتی بێزاریی یان هەستکردن بەتەمەن، یان مرۆڤ کاتێک هەستدەکات، ژیانی ئێستای بەها و گرنگی لە دەست داوە، بەتایبەتی لە کاتیی تەنهایدا، ئالێرەدا مێشک بیرەوەرییە پڕسۆزەکانی خۆی بانگ دەکات، ئەم بیرەوەریانە هێز و توانای پێدەبەخشن وایان لێدەکات، کە پێویستە ڕووبەڕووی ئەو ئاستەنگانە بێتەوە، کە هاتونەتە پێش، واتا سودێکی تری نۆستالیژیا ئەوەیە، ''واتلێدەکات، هەست بە گرنگی ژیان و بەهاکانی بکات، هۆکارێکیشە بۆ ڕەواندنەوەی خەمۆکی '' (عبداللة: 2003، ل23).

نۆستالیژیا کاریگەریی لەسەر ڕۆح دروست دەکات، بەوپێیەی بنەڕەتی زاراوەکەبەمانای گەڕانەوە بۆ ژیانی ڕابردووی مرۆڤ دێت، لەکۆندا بەواتای هەستی نەرێنی دەهات، بەڵام لێکۆڵینەوەکانی ئەم دواییە دەریانخستووە، کە نۆستالیژیا هەستێکی خۆش و شیرینت پێ دەبەخشێت، کاریگەریی ئەرێنی بە مرۆڤ دەبەخشێت، بۆیە دکتۆر جولیانا دەڵێت:'' نۆستالیژیا میزاج بارگاوی دەکات، لەگەڵ ئەوەی هەندێ جار هەستی گەڕانەوە بۆ ڕابردوو توشی خەم و حەسرەتت دەکات، لەکاتی تەنیایدا، بەڵام زۆربەی خەڵک زۆر زوو هەست بە ئاسودەیی دەکەن ''(رحیمی و باقری و علمی:1394:ل45).

نۆستالیژیا لایەنێکی ئەرێنیە،! هەستێکی ئارامە و دڵخۆشیت پێدەبەخشێت، بیرکردنەوە لە ڕابردوو، ڕێگەیەکە بۆ خۆگونجاندن، لەگەڵ ترسەکانی داهاتوو، پەیوەست بە ترسی مەرگ و نەمری و گرنگی و سود بەخشی ژیان، ئەدلەر دەڵێت: '' ئەوکەم وکوڕییەی مرۆڤ هەیەتی لە ڕێگەی هونەرەوە پڕیدەکاتەوە''(سڵێوە: 2013: ل98)، واتا پەنابردنی نوسەران و شاعیران بۆ دەقە نۆستالیژیەکان بۆ پڕکردنەوەی ئەو کەموکوڕییانەیە کەلەژیانی ڕابردووی هەیان بووە.

یەکێکی تر لەسودەکانی نۆستالیژیا، لای ئەو کەسانەی لە زێدی خۆیان دورن و لە تاراوگە دەژین، وایان لێدەکات لەڕێگەی گەڕانەوە بۆ ڕابردووی، لە نامۆبوون و خەمۆکی دوربکەونەوە و هەست بە چەشنێک لە کامەرانی بکەن، ئەگەر بۆ کاتێکی کەمیش بێت، بۆیە دەڵێن ''ئەگەر غوربەت و دووری وڵات نەبوایە، ئەوە دیاردەی نۆستالیژیا نەدەبوو .

نۆستالیژیا لای ئەو کەسانەی، کە دوور کەوتونەتەوە لە نیشتیمانی خۆیان، "وایان لێدەکات هەرگیز کەلتور و داب و نەریتی خۆیان لەبیرنەچێتەوە و پەیوەستیان دەکات بە ڕابردووی نەتەوەیی و ناهێڵێت نەوەکانی داهاتویان لەبیری بکەن..

بەگشتی نۆستالیژیا ئارەزوی بەردەوامی لە ژیان و ڕووبەڕوو بوونەوەی ئاستەنگیەکانی ئێستا زیاد دەکات، وایان لێدە کات خۆیان بگونجێنن، لەگەڵ ژیانی ئێستای پڕ لە حەسرەت .

ئەنجام

١ - نۆستالیژیا سەرەتا لەڕێی زانستی پزیشکییەوە، هاتووەتە نێو زانستی دەرونناسیەوە، دواتر هاتووەتە نێو بواری ئەدەبیاتەوە، لەسەرەتادا ئەم زاراوەیە، بۆئەو کەسە غەمگین و خەمبارانە بەکارهاتووە، کە تاسە و ئارەزووی گەڕانەوەیان بۆ زێد و نیشتمانی خۆیانکردووە،بۆیە بەتێپەڕ بوونی کات، شێوەیەکی گشتگیریی وەرگرتووە، بەمانای خەم و حەسرەت و دووریی و حەزی گەڕانەوە بۆ ڕابردوو بەکارهات دێت.

٢- نۆستالیژیا بەشێوەیەکی گشتی لەدوو جۆری سەرەکی پیک دیت ! (نۆستالیژیای تاک ، نۆستالیژیای گشتی) ، نۆستالیژیای تاک (گەڕانەوە بۆسەردەمی منداڵی و گەنجی و ترس لەمردن و پیری، خەم و حەسرەتی دوری یار و نیشتیمان ، نۆستالیژیای گەڕانەوە بۆسروشت و نۆستالیژیا شاری نمونەیی و نۆستالیژیای داهاتووی باشتر، نۆستالیژیا هەستی) لەخۆدەگرێت، هەرچی نۆستالیژیای گشتییشە (گەڕانەوە بۆ سەرکردەی مێژوویی ، ڕووداوی مێژووی ، گەڕانەوە بۆ ئەفسانە کۆنەکان و فۆلکلۆربەگشتی دەگرێتەوە،لەگەڵ گەڕانەوە بۆ پیرۆزییە ئاینییەکان.

٣- هۆکارەکانی دروست بونی نۆستالیژیا زۆرن،! دیارترینیان بریتییە لە : دوری لەزێدی لەدایک بوون و دوری یار، کۆچکردن و زیندان ، گەڕانەوە بۆ یادگارییەکۆنەکانی ڕابردوو، هەروەها سروشت و هاستەکانی کاریگەرییەکی زۆردەکەنەسەر مرۆڤ و هۆکاریکی دیاری دروست بوونی حاڵەتی نۆستالیژیان.

٤- نۆستالیژیا بەسروشتی خۆی لایەنی باش و خراپی هایە! بەڵام سودەکانی زیاترن ، چونکە نۆستالیژیاجیاوازی تێڕوانینی کەسەکانە بۆ ڕابردوودەخاتەڕوو، ئەمەش شتێکی سروشتییە، کە لە ئەنجامی کاریگەریی نۆستالیژیا، کاردانەوەکان لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی ترسەبارەت بەڕابردوو جیاوازبێت، هەروەها نۆستالیژیا ئارەزوی بەردەوامی لە ژیان و ڕووبەڕوو بوونەوەی ئاستەنگیەکانی ئێستا زیاد دەکات،لای کەسی نۆستالیژی، هەروەها نۆستالیژیا وامان لێدە کات خۆمان بگونجێنین، لەگەڵ ژیانی ئێستای پڕ لە حەسرەت ، بۆیە نۆستالیژیا لایەنێکی ئەرێنیە،! هەستێکی ئارامە و دڵخۆشیت پێدەبەخشێت، بیرکردنەوە لە ڕابردوو، ڕێگەیەکە بۆ خۆگونجاندن، لەگەڵ ترسەکانی زێستا و داهاتوو.

سةرضاوة كوردييەكان

- ئة سوةد، نوزاد احمد(2015) ، فةرهةنطی زاراوةكانی ئةدةبی و زانستة مرؤظايةتييةكان ، ض1 ، غةزةلنوس.

- بةرزنجی ،عةلی تاهير ،2014،ضةند لَيكؤلَينةوةيةكی رِةخنةيی ، ض1،حاجی هاشم ، هةولَير

- بةرزنجی ، عةلی تاهير ، 2020، ئاسؤی دةق ، ض1، ضاثخانةی ئَيظا، سلَيمانی.

- جبار ، ئاسؤ ، 2000، دنيای مؤديَرن و دنيای حكايةتةكان – وتاری رِةخنة دةربارةی زاكيرةی نةوةلای شيَركؤ بیَ كةس ، ط.رةهةند،ذ.18-19.

- حةمةد،ئةخشان سابير : 2012، رِةمز لة شيعری هاوضةرخی كوردي دا ، كرمانجی خواروی كوردستان(1990-1970)،ض1،حاجی هاشم ، هةولَير.

-حسين ، هيمداد ، 2010، دةروازةيةك بؤ رِةخنةی ئةدةبی كوردی ، ض1،موكريان،هةولَير.

- دلزار، ئازاد، 1994، رِيَضكةی خويَن، ض1 ، ،ستؤكهؤلم ، سويد.

- رسول ،عزةدين مستةفا:1970،ئةدةبى فؤلكلؤرى كوردى ، ض1
- رةسول ، هةلمةت بايز : 2018، رِةهةندى نؤستاليذيا لة ((ضيابيةكانى من))ى ، هندرێن داطؤظارى زانكؤ بؤ زانستة مرؤظايةتيةكان ، ب22،ذ.4
- شوان ، ابراهيم: 2016، مێذووى ئةدةبى كوردى ، ب5،ض1،ئاراس ، هةولێر.
- صالح ، ئاوارة كمال، 2021، نؤستاليذيا لة رؤمانى ئةلَوةن و ئةفسانةى مامؤستا جعفردا، ط . زانكؤى راثةرين
- سابير ،ئةخشان، 2015، تةوةرةسةرةكيةكانى شيعرى زيندان ، ط. ز.سلێمانى ، ذ.47نيسان، بةشيB ،
- عةبدالاَ ، ثێشرةو ، 2013، دةرونشيكاريى شيعر ،ض1،حاجى هاشم، هةولێر.
- عبداللآ،سؤران مامند(2016) ، نؤستاليذيا لةشيعرى هاوضةرخى كوردى بةنمونةى (انورقادر،سباح رةنجدةر، عةبدلاَ ثةشێو) ، ض1،ئاودێر،هةولێر
- عةلى ، سوبحانى جلال(2010) فةرهةنطى ئةلمونزير ، بةرطى يةكةم ، سةردةم ، هةولێر
- عزيز و محمد امين، كةيفى محمد و يادطار رسول ، 1397، لێكةوتةكانى تاراوطة لة ئةدةبى كوردى دا ، ثذوهشنامةى ئةدةبى كوردى ،سالَى ضوارةم،شمارة (5) بهار تابستان،
- قةرةداغى،عةتا، 2001، كاريطةريى كةلتورى ئةوان لةسةر كورد، ض1،ضاثخانةى وةزارةتى رؤشنبيرى
- قادر،كارزان محسن، 2013، بنيات و ناسنامةى نةتةوةيى لةرِؤمانةكانى يةشار كةمال ، نامةى دكتؤرا ، ز.كؤية ، فاكةلتى ثةروةردة.
- كريم ، ئازادعبدالواحد،2017،شيعريةتى دةق، ض1، كتێبخانةى طشتى بغداد.
- نجم الدين ، ثشكؤ: 2010، ئةزمون و ياد ، ب1 و 2، ض3، سويد
- هاوذين صلَيوة 2013،رِةهةندى دةرونى لةشيعرةكانى لةتيف هةلَمةت ،چ1، ضاثخانةى رؤذهةلاَت ، هةولێر.

ديوانى شاعيران :

- ديوانى ئةحمةد محمد ، 2010،ض1،كوردثيديا
- ديوانى ئةحمةد رێبوار، 1985، بارێذ،ض1، ضاثخانةى حوادث، بغداد.
- ديوانى بىَ كةس ، 2008، ئ. ئومێد ئاشنا، سنة ، كوردستان- ايران.
- ديوانى بێخود،1385،كؤكردنةوةى محمدملاكريم ، ض1،ضاثخانةى ضاثخانةى كوردستان، ايران.
-ديوانى محمدحمةباقى : 1980، ذوان ، ض1، ضاثخانةى زانكؤى سلێمانى
- ديوانى شێركؤ بىَ كةس : 2016 ، دةربةندى ثةثولة ، ض3، ضاثخانةى تاران، ايران.
- ديوانى شێركؤ بىَ كةس،1993، ض1، ضاثخانةى بابان ، سلێمانى.
- ديوانى شيركؤبىَ كةس : (2012): ئيستا كچيك نيشتيمانمة ، ض2، سةردةم، سلێمانى .
-ديوانى شێخ رِةزا، 2003، كاكة رةش ، ئوميد، ثێداضونةوةى حةمةبؤر ، ض2، لةبلاَوكراوةكانى ثرِؤذةى هاوسةر ، سلێمانى
-ديوانى صابرى: 2008: ، نجم الدين ، ض2، هةولێر ، ضاثخانةى ئاسيا
-ديوانى قوبادى جةليزادة ، 2018، كؤلاَنة شينةكانى مندالَى ،ض1 ، ثيرةمێرد، سلێمانى.
-ديوانى قوبادى جةليزادة ، 1990، تةمتومان ، ض1، مطبة اسعد ، بغداد
-ديوانى قانع ، 1979، كؤكردنةوةى برهان قانع ، ض1، ضاثخانةى دار التضامن الاهلي ، بغداد
-ديوانى جلال ميرزا كريم ، 1992، رێطادورةكان ضاومانن،ض1.
- كاكەی فەلاح (ديوان) ، بنەماڵەی شاعير ، چاپخانەی كارۆ ، سلێمانى ، 2004 .
-ديوانى طؤران : 2011، محةمةد مةلاكريم ، ض1، ناوةندى بلاَوكردنةوةى سنة ، ايران
-ديوانى لةتيف هةلَمةت : نةخشةى دل، 2014، ض1، غةزةلنوس
- ديوانى لةتيف هةلَمةت ، 1970، ئةوهؤنراوانةى تةواودةبىَ و تةواو نابىَ ،ض1،ضاثخانةى الحوادث، بغداد
- ديوانى مةولةوى :2007، عبدالكريم مدرس، ض4، ضاثخانةى كوردستان سنة ، ايران
- ديوانى محمد عومةر عوسمان ، 2002 ، شنةبا ، ض1، سليمانى
-ديوانى موفتى ثێنجوێنى ، 1990، ئومێد خؤشنا و عبدالكريم موفتى ،ض1، ضاثخانةى شركة العراقية للطباعة والنشر ، بغداد

-ديوانى نةوزاد رةفعت ، 1985، نيطةرانى ،ض1، ضاثخانةى زمان، بغداد. .
-ديوانى نالى : 2000، مةلاعبدالكريم مدرس، انتشارات كردستان ، سنة.

سةرضاوة عةرةبيةكان :

- ابراهيم ، مها روحي ، 2007، الحنين والغربة في الشعر الاندلسي في سيادة غرناطة 635-995 الهجرية
- ابومسعود، عتيان، 2004،ط1، مدينة الفاضلة عبر التاريخ ، ت ماريالويز برنيري، دارعلم للنشر،بيروت
- احمدى ،مير :2012، الاشكال حنين في الماضي ، في شعر بدرشاكرسياب ، مجلة الدراسات في اللغة العربية والادابيها ، عدد11، مجل4.
-الربيعي ، احمد حاجم ، 2013، الغربة والحنين في الشعر الاندلسي، ط1، دار العربية للموسوعات، بيروت ، لوبنان
- الاسدي ، مروة ، 2016، نوستالجيا واثارها الاجابية على النفس ، مجلة بناء ، عدد13.
- جبورى ، وهيب يحيى : 2007، الغربة والحنين في الشعر العربي ، ط1، دار مجيد لاوي للنشروطبع ، بغداد
-خليفة ، عبداللة، 2003، ماذا لو كونت اعيش في تلك الاوقات ، دراسات سايكولوجية الاغتراب، ط1،دار الغريب ، مصر.
- دحماني ، حمة، 2006، الظاهرة الغربة في الشعرمفدي زكريا ، جامعة مستوري - قستنطينية ،كلية الاداب –قسم اللغة العربية جزائير،
- سعد ، قورارى (2011) ، الحنين الى الديار المقدسة في الشعر الاندلسي ، الرسالة ماجستير ، جامعة العربي ام البواقي ، كلية الاداب ، قسم اللغة العربية
- سوهيل ، ادريس (2006) ، ا قاموس الوسيط ، (فةرةنسي – عربي) ، ط العاشرة ، دار الادب ، بيروت ، لبنان
- عمرو ، مي يحيى ، 2001، الحنين والغربة في الشعر الزنكي والايوبي ، رسالة ماجستير ، جامعة خليل ، كلية الدراسات العليا
- غميض، حنان ، 2015، الغربة والحنين في الشعر العربي الحديث(فوزي المعلوف نموذجا)،رسالة ماجستير ، جامعة محمد بوضياف ، كلية الاداب، جزائير
- فهمي ،ماهر حسن،1969، الغربة والحنين في الشعر العربى الحديث ،ط1، دارالمعارف، قاهرة ،مصر.
- متيحة،دخموش، 2005، تجربة الغربة والحنين عندة ابن خفاجة ،رسالة ماجستير ،جامعة منتوري –كلية الدراسات،جزائير
-محمد ،محمد عبدالمنغم : 2008، الغربة الى الديار في الشعر العباسي الثانى ،رسالة ماجستير ، جامعة خليل ،كلية الدراسات العليا – قسم اللغة العربية
- ملا ابراهيم ، عزت، 2018،ظاهرة الحنين في الشعر عبدالمعطي حجازي و منوتشهر اتشي ، مجلة كلية التربية ،جامعة بابل،عدد3.
- ناعوري ،عيسى ،,1969، الادب المهجر،ط2، دارالمعارف، قاهرة، مصر.

سةرضاوة ئينطليزييةكان

-– Dominiqqe,Geahchan(1968),nostaligia in revue fracaisede psy cha nalyses.

سةرضاوة فارسيةكان

-باتمني ،محمد رضا (1383) ، فةرهةنط معاصر واذةنامةورةوانشناسى و زةمينةهاى دايشة- انطليسى – فارسي – فارسي- انطليسى، ض1، تهران ، ايران.
-بلاوى ، رسول (1398) ، جلوةهاى نؤستاليذى در اشعار فاروق جويدة ، فصلنامة تخصص ادب عربي ، شمارة اول ، تابستان ، تهران.
–جعفري ، مسعود (1378) ، سير رومانتسيزم در اوروبا ، ض1 ، تهران – نشر مركز.
-رحيمى و باقرى و علمي، ابو قاسم و مصطفى و جعفر تواتا ، غم غوربة نوستاليذى وطن در سرود محمد رضايى ، ثذوهشنامة ادبي و بلاغي ، سال سوم ، ششمارة (10)
-رمضان رضايي، عبداللة ، 1395، مصطلحات فرهنطي ،ثذوهشنامةى علوى ،دانشطاه علوم انساني ،سال هشتةم،شمارة دوم،ثايز تابستان.

-رؤشنفكر ، كويري (1391) ، برسي تطبيقي نؤستاليزي در شعر عبدالوهاب ، ثذوهشنامة ادبيات تطبيقي ، شمارة 2

-سدير، رابرت و ميشيل لوى (1373) ، رومانتيسم و تفكر اجماعى ،ت: يوسف ابازرى ، تهران.

-سيزيان،ثور(1392) ، برسي تطبيقى نؤستاليذى سياسي درشعر ملك شعراء بهار و جميل صدقي زهاوى ، نشرية ادبيات تطبيقي ، سال ضهارم ،شمار 8 ، بهارتابستان.

- شاملؤ ، سعيد (1375) ، اسيب شناسي دواني ، ض3، تهران ، مركز.

-صنعتى ،محمد (1382) ، تحليل هاى رةوانشناختى در هنر و ادبيات ،ض1،تهران – مركز.

-عبداللهيان، فرشيد(1394)، برسي ثديدة نوستاليذى درشعر احمدمطر،ثايان نامةدكتري، دانشطاة محقق اردبيلي، زبان و ادبيات عربي.

-كلاهضيان ، فاطمة (1984) ، نؤستالذيا (دلتنطى براى طزشتة در شعر كلاسيك عرفانى ، دانشطاة ادبيات علوم انسانى ،زبان ادبيات فارسي .وعربى ، 13 - محمد على (1374) ، فرهنط اصتلاحيات ادبى.4 ، تهران

- مختاري ، محمد (1372) ، انسان در شعر معاصر ،ط2، انتشارات توس ، تهران.

سةرضاوةىتوركى:

- ثةموك ، ئورهان (2008) ، ماسوميت موزيسى رومان ، lietisim yayinlariتركيا